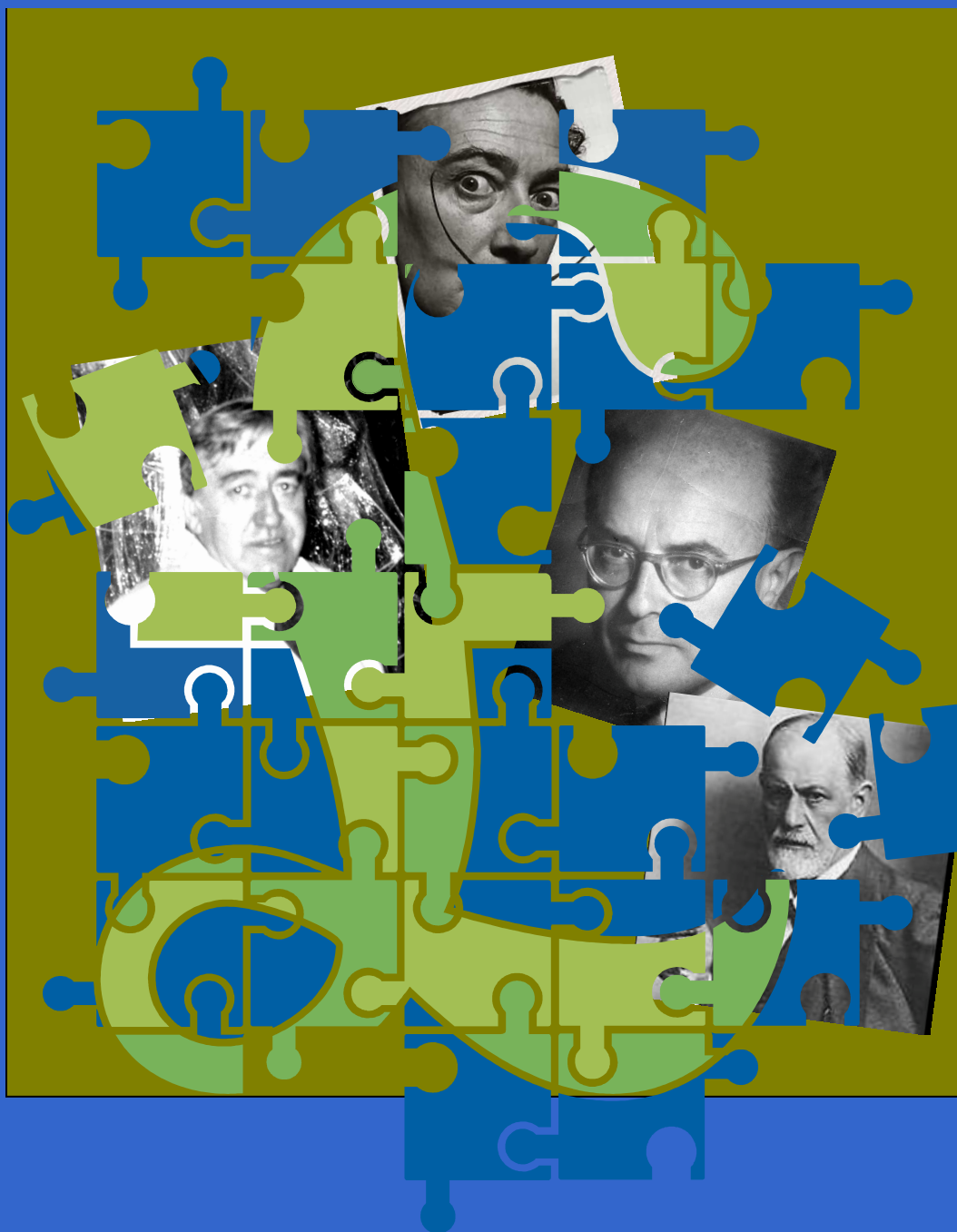

**DEL SOMNI D'IRMA AL SOMNI DE MIRA:
SOMNIS PROFESSIONALS?**

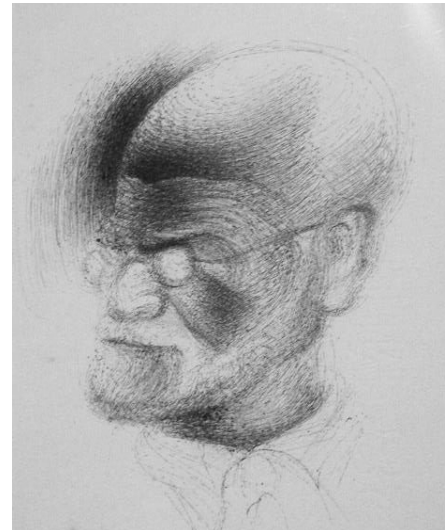
Juan Campos Avillar
Psicoanalista i Grupoanalista

(Edició bilingüe català-castellà)
PLEXUS Editor(e)s de <<Grup d'Anàlisi Barcelona>>, 1991

DEL SOMNI D'IRMA AL SOMNI DE MIRA: SOMNIS PROFESSIONALS?

per Joan Campos i Avillar

Aviat farà un any, quan, un meravellós matí de diumenge a començament de tardor, gaudint de la llum tènue i la frescor del matí, mentre em dirigia Canaletes avall cap a l'Ateneu Barcelonès, portava gravada a la pupil·la una imatge i em ressonaven a les orelles unes paraules. La imatge era la de **Freud vist per Dalí** (1938) del tríptic amb què Pràctica Freudiana de Barcelona anunciava els actes d'homenatge a Freud en el cinquantenari de la seva mort; les paraules de na Margarida Pascual quinze dies abans al vernissatge de l'exposició **Vida i Obra de Freud: Imatges: Seria important que es pogués elaborar la història de la psicoanàlisi al nostre país, on té una llarga tradició, que ha sofert les vicissituds pròpies de la nostra història més recent i que ha donat noms importants a la psicoanàlisi.**

Ha passat un any, i en asseure'm a redactar aquest assaig, les imatges han perdut vigor. Per revifar-les desplego damunt la taula uns tríptics del *20 Maresfield Gardens* de Hampstead, la casa a Londres on va morir Freud, convertida avui en Freud Museum. Busco unes fotos que vaig treure dels *Propyläen* de Munich l'estiu passat, trobo una postal de Freud passejant per Londres el 1938 i una xerocòpia d'una foto d'Emma Eckstein, la famosa "Irma" del somni espècimen de la psicoanàlisi, just abans de l'operació a Viena pel Dr. Wilhelm Fliess de Berlín el 1895. Aquestes imatges, petits records, les utilitzo com a suport de memòria pel que han estat per mi trenta anys d'història de relació personal amb el "meu Freud" i "la seva Psicoanàlisi". El primer és el que ha nascut de la familiaritat amb els seus escrits —intentats per ser publicats o no— i la segona, del que jo he après de mestres, col·legues, alumnes i pacients, i de la vida en general tot aquest temps.

Darrere meu, a mà, en el prestatge de dalt de la llibreria, en un extrem tinc la *Standard Edition* tota subratllada, a l'altre, un munt de biografies i llibres sobre Freud que els meus ulls han recorregut mil vegades, que he anat arreplegant amb els anys. No tinc cap foto de Freud al meu estudi; en canvi, en un racó —no fos cas que la gent fes preguntes—, penjada hi ha una petita reproducció en esmalt de la *Metamorfosi de Narcís* (1936-1937), quadre original de Dalí, actualment a la *Tate Gallery*, donació del mecenes de Salvador Dalí,

Edward James, que és qui acompanyà Dalí el 19 de juliol de 1938 en l'entrevista que Stephan Zweig els havia arranjat amb Freud.

Probablement aquest quadre, i no l'esbós-dibuix fet per Dalí aquell matí, és el que mereixeria el comentari de Freud que *fóra interessant investigar analíticament com l'artista havia arribat a pintar aquell quadre!*¹

Que la història de la Psicoanàlisi a Catalunya està per escriure no és pas veritat; d'històries, n'hi ha, fins i tot potser massa. Cadascú, cada grupet, en fa la seva. Que el contingut d'aquestes "històries" sigui més o menys de fiar ja és una altra cosa. Per exemple, en les jornades que els dies 26 i 27 d'abril de 1986 varen tenir lloc al Palau de Congressos de Perpinyà sobre la Història de la Psicoanàlisi als Països Catalans organitzada pel GAIRPS (Groupe d'Analyse en Institution et de Recherches en Psychologie Sociale), el Dr. Tosquelles va clausurar una sessió que ell presidia amb aquestes declaracions:

Em permetré remeiar, tapar l'amnèsia que permet escamotejar, d'una manera molt comprensible, el passatge a l'acte, l'agressió comesa a partir de l'any 1936 contra aquesta petita Viena que va ésser Barcelona entre 1931 i 1936. Jo retré homenatge al mateix temps a Mira i a aquest conjunt de psiquiatres i de psicoanalistes de les escoles més diverses, que les primeres angoixes paranoïdes van portar a la nostra vida. Dic això perquè, en efecte, Sarró, l'any 1932 o 1931, va anar a passar vuit o deu dies a Viena... No sé on va anar a Viena, però sé que quan va tornar vaig participar a l'Ateneu de Barcelona en una conferència de Mira i de Sarró sobre Sigmund Freud i Viena. I llavors en va dir molts elogis, dient que era el començament de la vida, de la ciència, encara que dos minuts després ja es va escapar per les clavegueres cap a la psicoanàlisi existencial. S'ha de recordar que l'any 1931 Sarró va ésser el ponent al Congrés de Còrdova sobre Heidegger i l'Existencialisme en la Psiquiatria. I que, en el fons, si va anar a Viena, ja n'hi va haver prou, però no ha tingut altres intervencions, sinó les de parlar malament de la psicoanàlisi. Sarró sempre ha dit mal de la psicoanàlisi, i en particular després de 1935, perquè, segons Sarró i altres que es van quedar allà baix, va ésser Mira i vam ésser nosaltres, els qui treballàvem amb l'exèrcit de la República, que vam organitzar les txeques per matar els bons espanyols que eren els feixistes.²

És interessant saber que, fa ja més de seixanta anys, Mira i Sarró van fer plegats una conferència sobre Sigmund Freud i Viena a l'Ateneu de Barcelona, i encara més ho va ser aconseguir el text de 1931 o 1932. Les actituds de Sarró vers la psicoanàlisi i les picabaralles amb Mira són *vox populi*: és famosa la *boutade* de Sarró: *M'agradaria més que se'm recordés com el parricida de Freud que no com*

---

¹ Salvador Dalí era un fan de Freud, a la residència d'estudiants no parava de llegir-lo. La revolució surrealista portà aquest profanador de la psicoanàlisi a formular la paranoia crítica, teoria que interessà prou al jove Dr. Jacques Lacan com per demanar a Dalí una entrevista quan aparegué a l'Âne Pourri el 1929 (vegeu Roudinesco, E. Histoire de la Psychanalyse en France II, 1925-1985; Seuil, París, 1986. p. 125): "Mirant d'interessar-lo —explica el mateix Dalí— li vaig explicar que no es tractava pas d'una diversió surrealista, sinó que era realment un article ambiciosament científic, i vaig repetir el títol assenyalant-lo alhora amb el dit. Davant la seva indiferència imperdonable, la meua veu és féu involuntàriament més aguda i més insistent. Aleshores, sense deixar de mirar-me amb una fixesa en què semblava convergir tot el seu ser, Freud exclamà dirigint-se a Stefan Zweig: "Mai no he vist un exemplar més complet d'espanyol. Quin fanàtic!" (Vegeu Vida Secreta de Salvador Dalí., Figueres: DASA, 1981).

² El text d'Actes ha estat imprès per G.A.I.R.P.S.: "Història de la psicoanàlisi als Països Catalans", Actes de les Jornades 26-27 d'abril de 1986 (Perpinyà: Buro Services, 1986, p. 19). L'origen de la calúmnia que denuncia Tosquelles sembla estar en la carta de juny de 1939 que, firmada per tots els psiquiatres que romangueren a la Barcelona franquista, enviaren al pare Gemelli, president del Comitè Permanent per a l'Organització de Congressos Internacionals de Psicologia. El seu propòsit era eliminar Mira d'aquell comitè on era representat d'Espanya. Josep Maria Solé i Sabaté, en el seu documentat article "La Psiquiatria de postguerra contra la ciència analítica d'Emili Mira" (La Vanguardia, 24 de febrer de 1987) demostra que l'acusació no va poder ser provada davant dels tribunals franquistes el 1945. Curiosament el pare Gemelli va ser el president del primer congrés internacional de psicologia durant el franquisme: el de psicologia i psicoteràpia catòliques, organitzat pel prof. Juan José López Ibor a Madrid el 1957.

*el seu alumne*³. Tampoc no és cap secret que l'eclecticisme nihilista de la seva càtedra no va ser cap ajut per al desenvolupament de la psicoanàlisi, però tampoc per al de la psiquiatria i la psicologia catalanes. Però no es perd res per ser ben educat: els comentaris sobre Sarró a Viena no s'ajusten del

R. Sarró

tot a la veritat. Ignoro si el Dr. Sarró aniria per tercera vegada a Viena el 1931 o 1932; quan sí que va ser-hi i va ser psicoanalitzat amb més o menys èxit per Helene Deutsch va ser de 1925 a 1927. El que també sé i del que en dono aquí testimoni és que, a l'entrada de la biblioteca de casa seva, el professor Sarró té enquadrat en un marc el certificat del **Lehrausschuss der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung** (Institut de la Societat Psicoanalítica de Viena,) amb data 21 de novembre de 1933, mitjançant el qual la seva directora, la Dra. Helene Deutsch, acredita que el Dr. Ramon Sarró de Barcelona ha estat alumne en aquell institut i ha seguit profitosament tot el curs 1925-1926, i part del de 1926-1927⁴. El document no sembla pas falsificat, com tampoc no ho sembla la carta hològrafa de Freud al Dr. Sarró que penja al seu costat.

He volgut introduir amb aquest exemple ben a prop de nosaltres la qüestió de la versemblança de la història oral i escrita en psicoanàlisi que tant va preocupar Freud al final dels seus dies; em refereixo a la qüestió de la "**veritat històrica**" que s'insereix en substitució de la realitat refutada per la repressió social, que el portaria a encallar-se amb el **Moisés i el Monoteisme**

³ Sarró a "Entrevista per M. D. Muntané", a *El médico*, 17 de gener de 1986. L'ambivalència de Sarró respecte a Freud és conseqüència, al meu entendre, de no haver aconseguit analitzar-se personalment amb ell. Sembla que Freud ja ho intuïa quan en excusar-se per manca d'hores de no acceptar-lo en anàlisi, l'instava que no per això abandonés la seva intenció de fer tal anàlisi. "Lassen Sie sich dadurch in Ihrer Absicht eine solche Analyse zu machen, und eventuell nach Wien zu kommen, nicht stören" (carta de Freud a Sarró: 10/11/1925). El fantasma de l'anàlisi de Victor Tausk de ben segur va estar envoltant l'anàlisi de Sarró amb Helene Deutsch. Tampoc no va ser fàcil per a Sarró superar la injúria narcisista i el rebuig amorós homosexual implicats en ser transferit per Freud a una dona! La seva transferència negativa amb Helene Deutsch el protegí, però, d'acabar la seva anàlisi didàctica a igual que Tausk. Sempre és millor acabar una anàlisi confessant en públic fantasies parricides que no amb autòlisi —especialitat, per cert, a la qual anys després es dedicaria la seva filla Blanca. Després de tot, i amb un gran preu per al futur de la psicoanàlisi catalana, l'única víctima d'aquesta anàlisi fou el desig de Sarró de ser psicoanalista. Pot ser que la "cura analítica" l'hagués curat d'aquesta mania tan freqüent entre candidats a psicoanalista?

⁴ El L'autor té a la seva disposició dels lectors prova fotogràfica tomada por ell mateix de l'existència del següent document firmat i segellat a Viena per la Dra. Helene Deutsch. (La traducció de l'original alemany al castellà es gentileza de la psicoanalista Hanne Campos)

LEHRAUSSCHUSS DER WIENER PSYCHOANALYTISCHEN VEREINIGUNG

Leitung: Dr. Helene Deutsch

Wien, Wollzeile 38

Telefon R 21-5-65

Wien, 21 November 1933

Sirva ésta para certificar, que el Dr. en Med. Ramón Sarró de Barcelona trabajó en el Lehrausschuss der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung desde octubre de 1925 a junio de 1926, y unos meses más en el curso 1926-27. El Dr. Sarró se sometió a análisis con fines didácticos, por unos meses, y con provecho y dedicación siguió los cursos teóricos y los seminarios. Además, analizó dos casos bajo control durante varios meses en el Ambulatorio. También participó activamente i con éxito en las discusiones científicas e hizo presentaciones en las sesiones de los seminarios nocturnos.

Por un acontecimiento familiar imprevisto, desgraciadamente se vio obligado a interrumpir su formación.

Por el Instituto,

Helene Deutsch
(sello del Instituto)

durant més de quatre dels darrers cinc anys de la seva vida. Per mi, Moisès constitueix un relat tan biogràfic com ho poden ser els "records pantalla", "els somnis", *La Psicopatologia de la vida quotidiana* o "els acudits". Llegit així, converteix el propi Sigmund Freud en la darrera víctima de la psicoanàlisi.

Emma Eckstein

La primera, avui sabem, és la joveneta Emma Eckstein de la fotografia, la famosa Irma, de qui Peter Gay diu haver estat la primera col·lega de Freud en analitzar pacients, cosa que, si és veritat, la converteix en la primera analista freudiana⁵ o, en paraules de Jeffrey Moussaieff Masson, en "la singular persona més important en la història de la psicoanàlisi, la primera de les seves víctimes i una de les grans heroïnes del pensament del segle vint"⁶.

"**Llegir Història és entendre el present**" és la divisa de l'*Avenç* per vendre llibres. George Santayana va més enllà, i diu que "**si no aprenem de la història [és que]... estarem condemnats a repetir-la**". D'una manera o altra, els psicoanalistes bé sabem quina és la història de la qual en psicoanàlisi mai no es parla. Sembla talment com si el destí de tot grup freudià i el de les seves revistes fos el de néixer dividit o de néixer per morir! Està vist que la història no s'aprèn tan sols llegint llibres... Però quan els llibres estan mal escrits, amaguen l'ou o canvien una veritat per una altra, o estan escrits amb deliberat i maliciós propòsit d'enganyar, quan la història està al servei de l'aparell d'Estat d'una ideologia en un sistema educatiu i és part del sistema de propaganda i d'entrenament de quadres i militants d'un moviment polític, com vam tenir ocasió de comprovar sota el franquisme, aleshores què passa?

Sobre això no es pot dir que els fundadors de la psicoanàlisi, començant pel mateix Freud, hagin donat bon exemple. Entre tots feien de Freud un mite i dels seus apòstols i evangelistes, una cort celestial: Klein, Bion, Meltzer, Jones o Lacan, Eitingon o Miller. Freud va fer un darrer intent per rectificar la qüestió. Al meu entendre, a part d'assegurar el futur dels seus fills i de la psicoanàlisi, si abandonà el seu lloc de combat que ell creia que era a Viena i es deixà convèncer d'exiliar-se a Londres, va ésser per guanyar la llibertat d'acabar el *Moisès i el Monoteisme* i desmantellar el mite⁷. Sabem també de la mala disposició de Freud cap als seus biògrafs, aquella *desgraciada mena de gent, encara no nascuda, destinada a lamentar-se de la seva afició a fer autos de fe dels seus escrits*⁸. També sabem de

⁵ A la nota 9, a la pàg. 115 de Gay, Peter. *Freud, una vida de nuestro tiempo* (Barcelona: Paidós, 1989), fa el comentari que Emma Eckstein havia desaparegut pràcticament de la correspondència de Freud però no de la seva vida: ella va continuar sent amiga de la família i es va convertir en col·lega; "una carta de Freud a Fliess del 12 de desembre de 1897 revela que havia començat a psicoanalitzar pacients propis".

⁶ Evidentment, Masson és una mica exagerat, o potser no fa sinó projectar-hi el coratge per ell demostrat amb el seu *The Assault on Truth: Freud's Suppression of the Seduction Theory* (Nova York: Farrar, Straus and Giroux, 1984). Traducció castellana: *El Asalto a la Verdad* (Barcelona: Seix Barral, 1985). La novel·la de Janet Malcolm *In the Freud Archives* (London: Jonathan Cape, 1984) explica magistralment la fascinant aventura d'aquest psicoanalista entrenat i qualificat que arriba al cim del poder i d'oportunitats a què un investigador en la història de la psicoanàlisi pot arribar: el de conservador dels *Sigmund Freud Archives*, i se'l va jugar i el va perdre per amor a la "seva veritat".

⁷ Frank J. Sulloway, dedica el seu *Freud Biologist of the Mind: Beyond the Psychoanalytic Legend* (Great Britain: Fontana Paperbacks, 1979) a rescatar la figura del Wilhelm Fliess com a científic, figura assassinada sistemàticament per la llegenda freudiana de Freud com a psicòleg pur. En un llarg capítol dedicat a l'anàlisi del "mite de l'heroi en el moviment psicoanalític" utilitza amb gran encert i molt convenciment el concepte de l'"arquetip d'heroi" de Campbell. Demostra com la fórmula de la "perilosa expedició" amb tres clàssics motius: aïllament, iniciació i retorn, que encaixen com un guant al cas de la psicoanàlisi freudiana.

⁸ "Quant als biògrafs, que s'escarrassin en va; no tenim perquè donar-los-ho tot fet. Deixa que cadascú cregui que va encertat en la seva "concepció del desenvolupament de l'heroi", ja des d'ara me'n ric de com d'equivocats aniran" (carta de S. Freud a Martha Bernay, abril de 1885). Aquest paràgraf, que correspon a la "cremada de tots el papers de la cocaïna, cartes i manuscrits fins a la data", és de cita obligada en tot biògraf de Freud per justificar l'atreviment de ficar-se en la intimitat del gran home.

l'estirada d'orelles que donà a Fritz Wittels, el primer dels seus seguidors en intentar-ho. El 15 d'agost de 1924 Wittels va rebre de Freud el següent comentari al manuscrit que li havia enviat:

El biògraf ha d'intentar almenys ser tan escrupolós com el traductor, i el proverbi diu: Traduttore: Traditore! M'adono que les circumstàncies fan difícil per a vostè tenir aquesta qualitat, i d'allò és desprenen algunes omissions que donen una imatge distorsionada d'alguns dels fets, porten a errors sense pal·liatius, etc. Tal succeeix, per exemple, amb el que es refereix a la cocaïna, episodi al qual, per raons que jo desconec, vostè atribueix gran importància. A part del problema que suposa saber massa poc, existeix també el de pretendre saber massa. Tot aquell que pretengui sentenciar en públic els sentiments íntims d'una persona que encara viu, té l'obligació de ser molt escrupolós i fer-se digne de la major confiança.

El pobre Wittels no havia tingut accés a la correspondència secreta i altres documents protegits de la llum pública fins ben entrat el segle XX, que els Sigmund Freud Archives des de l'inici dels anys cinquanta han anat acumulant, i es guarden gelosament amb pany i clau a la Llibreria del Congrés a Washington. Ernest Jones, que sí que gaudia d'aquest privilegi, en la seva monumental biografia de Freud i en la pròpia, no tan sols ignorava tals recomanacions sinó que, deliberadament, les desafiava amb maniobres que són de jutjat de guàrdia... procurant, naturalment, que no l'enganxessin.⁹ **I d'això en diuen història!** Si així s'escriu la història, si en comptes de veritat real el que ens serveixen és una faula, què ens toca fer si les fonts de què disposem són de tercera o quarta, vénen amb clau o bé estan trucades? Certament, per aquest camí aprendre-la no és gaire fàcil i, en general, el que s'acaba fent són, en paraules de Freud, "mites endopsíquics" (OR. L. 78, p. 237)¹⁰, **Meschugge psicomitologie** (C.C. p.286). Un altre camí, al meu judici més valuós, fóra intentar l'estudi grup-analític i sociohistòric dels símptomes que quedaren inscrits en les institucions de comunitats culturals nascudes al voltant de la psicoanàlisi, és a dir, el tipus de tractament que troba justificat i fins i tot recomana Freud a **El malestar en la cultura**, malgrat que pensa: *...de què servirà la més correcta anàlisi de les neurosis socials si ningú no té l'autoritat per imposar tal teràpia al grup?*¹¹

En veure la profusió d'actes i la difusió donada en els *mass media* al cinquantè aniversari de la mort de Sigmund Freud, no puc deixar de pensar que a Freud li feien el mateix horror "l'adulació acrítica dels molt joves com l'enemistat dels grans" (CC, p. 347, 2/3/1899). En conseqüència, em pregunto si no hagués estat millor, més analíticament adient, en comptes de tanta xaranga, de tant "culte a la personalitat", haver celebrat senzillament un jubileu. Un jubileu jueu, naturalment, ja que és tractava d'homenatjar Freud. Per llei mosaica, un jubileu és una solemnitat pública, que se celebra cada cinquanta anys, mitjançant la qual es retornen als seus antics amos les propietats venudes i els esclaus recobren la llibertat. Ben poques perspectives hi ha que aquest sigui el cas, ja que tal decisió ens obligaria a una revisió major de la dialèctica de l'Amo i l'Esclau en psicoanàlisi, i no pas com una qüestió teòrica, sinó com un problema pràctic de la realitat de vida relacionat amb la deontologia

⁹ Lilla Veszy-Wagner, en el seu "Ernest Jones, 1879-1958, The Biography of Freud", a Psychoanalytic Pioneers (Franz Alexander, et. al., London, Basic Books Inc., 1966), sobre psicoteràpies analítiques grupals, a la pàg. 119 explica que Jones, per escriure la biografia de Freud, comprovava curiosament si els enemics de la psicoanàlisi de qui parlava eren morts o no i quants eren. En certa ocasió, en què ella li expressà dubtes respecte a un d'ells, Jones li contestà molest en una carta del 13 de setembre de 1954: "M'importa poc quan va morir, sempre que estigui segur que ara és completament mort, ja que l'estic difamant greument." Així mateix, sembla que solia consultar el seu advocat per saber si certes declaracions podien sortir impreses sense perill que li possessin un plet per difamació. En aquests casos, no mostrava pietat pels morts.

¹⁰ "...Pots imaginar què són els mites endopsíquics? Són el darrer producte de la meva activitat mental. La tènue percepció interna de l'aparell mental d'un mateix provoca pensaments il·lusoris, que naturalment són projectats vers fora i, característicament, en el futur i el més enllà. Immortalitat, retribució, i tota la vida després de la mort no són sinó el reflex del més profund de l'ànima (Psyche) o psicomitologia Meschugge psychomythology." (OR. L. 78, p. 237).

¹¹ Freud S.: Civilization and its discontents, S. E., XIX, p. 144.

professional i l'ètica d'una praxi analítica, d'un mètode de recerca a la vegada que una cura, un ensenyament i un autogovern fets per l'únic dels grups ocupacionals sorgits de l'antic sacerdoti en el temple d'Esculapi que renega del jurament hipocràtic.

Freud, en introduir al món la psicoanàlisi a la Clark University amb les famoses **Cinc Lliçons en Psicoanàlisi**, afirmà:

La interpretació dels somnis (Die Traumdeutung) és, de fet, el camí real a l'inconscient, és el fonament més ferm de la psicoanàlisi i l'àmbit en què a tothom que hi treballi precisarà adquirir les pròpies conviccions i procurar-se'n formació. Si se'm pregunta com hom pot esdevenir psicoanalista, contesto: Estudiant els somnis d'un mateix.¹²

Freud, que sempre va guardar un gran afecte i va mantenir en gran estima la capacitat d'interpretar somnis, el 1914, amb la pèrdua de Carl Jung, li vénen aquests pensaments:

La interpretació dels somnis es convertí per a mi en consol i suport en aquells arduosos primers anys d'anàlisi, quan jo havia de dominar la tècnica, els fenòmens clínics i la teràpia de les neurosis, tot al mateix temps. En aquell període estava completament aïllat i enmig d'un feix de problemes i dificultats, sovint temia perdre el nord i també la meva confiança. Hi havia pacients amb als quals vaig necessitar temps in comptable per demostrar la meva hipòtesi que les neurosis són intel·ligibles a través de l'anàlisi; però, els somnis dels pacients —que poden ser contemplats com anàlegs als seus símptomes— quasi sempre confirmaven la meva hipòtesi. Va ser tan sols el meu èxit en aquesta direcció que em va permetre perseverar.

Va aclarir a continuació:

*He après a deduir la capacitat de comprensió (de l'inconscient) d'un psicòleg per la seva actitud respecte a la interpretació dels somnis; vaig observar amb satisfacció que la majoria dels oponents a la psicoanàlisi eviten aquest camp del tot o bé mostren una remarcable malaptesa en el cas d'intentar-ho. Aviat vaig veure, emperò, la necessitat de dur a terme una autoanàlisi, cosa que vaig fer amb una sèrie dels meus propis somnis que em portaren als successos de la meva infància; fins i tot avui, **sóc encara de l'opinió que aquesta mena d'anàlisi és suficient per a algú que sigui un bon somniador i no gaire anormal**.¹³*

Malgrat que en les cartes a Fliess en un punt confessa que l'autoanàlisi és impossible, es referirà en un futur al que feia en anàlisi didàctica amb els deixebles i col·legues com una "supervisió de les seves autoanàlisis", cosa que explica, si no justifica, per exemple, la naturalesa d'anàlisi que duia a terme amb la princesa Marie Bonaparte o amb la seva pròpia filla Anna. Estic segur que l'autoanàlisi dels seus propis somnis no devia acabar mai.

Pel que fa al Llibre dels Somnis, estic segur que Freud, en cas d'haver-se vist forçat a salvar tan sols un llibre per a la posteritat d'entre tots els seus, l'elegit hauria estat **Die Traumdeutung**. El part d'aquest llibre va ser com el de les muntanyes: una gestació de més de quatre anys i un lliurament accidentat; al final la criatura va sortir bé, era formosa i la mare en va sortir joiosa, encara que una mica

¹² Freud S. (1925 [1924]): An Autobiographical Study, S. E., XX, p. 52.

¹³ Freud, S. (1914): Historia del movimiento psicoanalítico, S. E., Vol. XIV, p. 20.

deprimida. En acomiadar-se Freud de Joseph Breuer, li digué: "**Ja sé interpretar somnis!**" com qui diu "ja sé fer-m'ho sol". Pel que fa al pobre metge parterot, el final va ser tràgic: Freud va acabar traint al seu amic fidel Wilhelm Fliess.

Si llegir el llibre *La interpretació dels somnis* no és fàcil – només un obsessiu és capaç de fer-ho d'una tirada, escriure'l encara ho va ser menys per a Freud. Si no hagués estat per l'esmentat Wilhelm Fliess, qui a més de parterot fou a la vegada el seu millor amic i confident, metge de confiança, musa distant, mentor fantasma, corrector d'estil, assessor literari, analista per correspondència, inquisidor de butxaca, i única audiència; en summa el seu alter ego de primera, és dubtós si mai s'haguera animat a començar-lo i, en cas de fer-ho, sense aquest ajut mal hauria pogut acabar-lo. No és d'estranyar, doncs, que després d'haver estat "*irremeiablement encallat*" tot un any "*davant la bretxa de la psicologia*" i del forat deixat pel somni analitzat de què Fliess el va privar (OR. 99, 23/10/98), quan per fi ho supera (OR. 107, 28/5/89) arrencà exclamant amb alegria:

*... He enviat les Memòries Pantalla a Jena amb Ziehen... Els somnis de sobte estan prenent forma per cap raó especial, però aquesta vegada n'estic definitivament segur. He decidit que no puc seguir-ho disfressant, i que no puc permetre'm guardar-me per a mi sol el millor i probablement l'únic perdurable dels meus descobriments. ... Així, doncs, que els somnis es converteixin en fets. Apa! Que els déus posin com a barrera la literatura existent per espantar qualsevol que intenti contribuir-hi, ja no m'importa. La primera vegada em vaig quedar encallat. Aquesta m'hi obriré camí, encara que no hi hagi res que valgui gaire. **Cap altre treball meu ha estat tan completament propi; és la meva pròpia pila de fems, planter i una nova espècie "mihí" al cim de tot!***

Les principals dificultats i la "repulsió" que Freud sentia per escriure eren, d'una banda, el famós capítol VII, la teoria de la "Bruixa Metapsicologia" com dirà a **Anàlisi terminable i interminable** i, de l'altra, la literatura sobre la matèria com es veu en els comentaris del 6 d'agost de 1899, moment en què ja es veu el llibre coll avall:

Com de costum tens raó. Has dit exactament el que jo mateix pensava, el primer capítol tirarà enrere molts lectors. Però poc hi podem fer, fora de fer-ho constar en una nota al prefaci... No volies que m'ocupés de la literatura en el cos del text, i tenies raó; ara no vols que ho faci a l'inici, i de nou tens raó. Sents el mateix que jo; el secret és que no la volem pas a cap lloc. Mes si no volem posar una destrala en mà dels científics perquè ens degollin, els haurem d'aguantar en algun lloc. Tota la cosa ve planejada sota el model d'una passejada imaginària, perduts sense remei per camins equivocats. Després, un congost ocult a través del qual condueixo el lector al meu somni espècimen, amb les seves peculiaritats, els seus detalls, indiscrecions, acudits dolents i, tot de sobte, l'altiplà i la panoràmica i la qüestió: I ara, per quin camí vols seguir? (OR. p. 286)¹⁴

El passatge ocult, l'estret congost al qual es refereix Freud està en el **somni de la injecció d'Irma**, aquest somni propi autoanalitzat del capítol II de *Die Traumdeutung*, que com a prototipus de somni completament analitzat ha passat a la història amb el nom de somni espècimen de la psicoanàlisi. Pensant en aquest somni és quan el 12 de juny de 1900, és a dir una vegada publicat el Llibre dels Somnis, arravatat en una vena poètica escriu:

Per la resta, la vida a Belle Vue és molt agradable per a tots. Les nits i els matins són deliciosos, a l'aroma d'acàcia i gessamí ha seguit la del lilà i bàlec, les roses salvatges estan en

¹⁴ Carta 114, de 6 d'agost de 1899, Sigmund Freud, *The Origins of Psychoanalysis*, New York, Basic Books, , 1954, p. 286.

flor, i em sembla com si tot hagués d'esclatar de sobte. Creus que algun dia es col·locarà a la casa una placa de marbre amb la següent inscripció? (C.C.- 12/6/1900, p. 418)

Aquí, 24 de Juliol, 1895
el secret del somni va
revelar-se al Dr. Sigmund Freud

*De moment hi veig poques perspectives!*¹⁵, comenta amb desànim.

Han passat noranta anys, una placa assenyala avui la boca d'entrada a l'estret congost on Freud va sortir convertit en un home nou. "...[és] el més valuós de tots els descobriments que mai he tingut fortuna de fer. Un insight com aquest, el destí no el pot oferir a un home més d'una vegada en la vida", comentarà orgullós encara quaranta anys després. Però en cas de seguir la "**passejada imaginària**" a què Freud convida, hom es trobarà amb una pista plena de petjades dels qui ho han intentat abans i amb el perill de perdre la pista o de seguir un camí equivocat igual que ells. El millor, penso, és començar de nou, és agafar-se la carta de navegar que Freud portava en arribar, llegir el seu quadern de bitàcola deixat per ell i orientar-se per les estrelles quan es faci de nit, o bé posar-se a dormir, ja que va ser somniant que ell va començar a fer camí.

M'adono, de sobte, en intentar fer una parada, que he canviat el mitjà amb el qual fins ara viatjava. Fins ara caminàvem, a partir d'ara, navego, amb tot el doble sentit d'aquest verb. El camí real està assentat en terra ferma. Potser les fenedures de l'inconscient es troben al mar i no a terra. Rellegim, doncs, el plànol de la travessa que Freud deixà a Fliess. Diu: "**Al començament, el fosc bosc d'autors que no veuen els arbres**". Si repassem la llista d'autors citats en la bibliografia del *Llibre dels Somnis*, trobem que curiosament Freud ha oblidat els poetes, amb la qual cosa és natural que Freud no sabés què deien els nostres especialistes en la matèria, ja sigui Calderón de la Barca, o Bernat Metge. Però és més, naturalment no s'hi inclou el relat de tots aquells que han intentat refer el seu camí una vegada ell havia mort, com pot ser el seu Leibarzt Max Schur, o l'Emili Mira i López, l'Àngel Garma, l'Emilio Rodriqué o, entre nosaltres recentment el José Sánchez Làzaro; naturalment, menys encara aquells que han estat condemnats a l'ostracisme per la societat psicoanalítica com és Trigant Burrow des dels anys vint o, recentment, Jeffrey Moussaieff Masson. Tots aquests autors me'ls he mirat amb detenció i no sé si he après més dels seus encerts que dels seus errors.

A l'igual de Freud, sóc metge, psiquiatre —no sé si tan psicoanalista com ell o de la mateixa manera— però, a més sóc grup-analista, que vol dir que per mi el tot és diferent de la suma de les parts, i no es pot explicar per analogies a partir del que passa a l'individu. Aquest marc de referència fa que, per mi, **un somni representi sempre un intent de comunicació: en primer lloc, amb un mateix; en segon lloc, amb la persona o grup de persones a qui s'explica el somni**, i, finalment, **al món sencer**, compleix una funció de difusió cultural en el moment en què passa a ser de domini públic, en exposar-lo de viva veu o per escrit. Aquesta posició, com es veu, té en compte la motivació conscient a la vegada que la inconscient, el present tant com el futur i el passat, i la dimensió individual com la social, però, és més, té també a veure amb la naturalesa del símbol. Il·lustraré amb una imatge el que, amb això últim, vull dir.

Si recordeu la imatge del **Freud vist per Dalí** que jo portava gravada a la pupil·la fa cosa d'un any, si continués fent associacions amb aquesta imatge, ho hauria de fer amb el peu forçat de la **morfologia**

¹⁵ "Les perspectives son ben escasses" comentava Freud a continuació. Efectivament es varen necessitar quasi seixanta anys perquè finalment la comunitat psicoanalítica es decidia a satisfer aquest desig. La placa no va ser descoberta fins el 6 de maig de 1976.

del crani de Freud segons el principi de la voluta i el cargol, com va ser pensat per Dalí. Però, per començar, no era aquesta imatge la que merques el comentari de Freud. L'esbós del seu retrat ni tan sols el va arribar a veure, perquè Zweig cregué que estava envaït per la mort. Si jo no sabés llegir, mai no m'hauria assabentat de quina era ni de què anava la pintura que estava en joc: **La Metamorfoosi de Narcís**. Freud, no volent fer cas de l'article "científic" —escrit amb paraules, símbols verbals— que Dalí li portà, es privà de l'única via possible d'accés a l'anàlisi del procés pel qual Dalí havia arribat a pintar el quadre. Si un llegeix *Métamorphose de Narcisse* de Salvador Dalí, (Éditions Surréalistes, París 1937, edició numerada de 500 exemplars en francès i 550 en anglès), la cosa és fàcil. Passa el que m'ha passat a mi. M'ha donat la clau per reconstruir l'escenari del paisatge descrit per Freud en la seva "**passejada imaginària**". No puc ser més explícit en aquest moment i aquí, respecte a la investigació que estem fent sobre el tema, perquè, primer, aquest no és el lloc ni hi ha prou espai i, segon, perquè es precisa utilitzar imatges que per reproduir-les o alterar-les es necessita el permís de la Fundació Dalí. De totes maneres, **la idea que el somni sigui sempre una producció audiovisual en què les icones es combinen i complementen amb paraules i que, a més, unes i altres tinguin una dimensió social, obre un camp d'investigació per mi fins ara desconegut.**

Fetes aquestes declaracions de principi que permeten veure des de quin angle contemplo jo l'escena, tornem on vam deixar Freud i, saltant-nos el que va passar dins el congost, sortim amb ell a l'altiplà, contemplem la panoràmica i reprenem la qüestió de "**...i ara, per quin camí vols seguir?**"

Sembla que **d'aquella cruïlla sortien tres camins**. Com sabem per la correspondència amb Fliess, va agafar el que era més familiar i més congruent amb els principis de l'escola de Helmholtz i amb la seva experiència en el laboratori de Brücke, l'escollí, doncs, i s'embarlà muntanya avall en el **Projecte d'una psicologia per a neuròlegs**. No havia anat gaire lluny, en total un parell de setmanes, quan s'adonà que, per més que per aquesta drecera es fes molta via, el camí no portava enlloc.

Envia el manuscrit a Fliess i s'oblidà del projecte. Tornà a començar, però aquesta vegada emprengué muntanya amunt un camí desconegut, **el de la sexualitat i el de la teoria traumàtica de les neurosis**. El 21 de setembre de 1897, dos anys després, confessa joiosament haver equivocat totalment el camí: "**...ja no crec més en la meva 'neuròtica'**". Per tercera vegada tornà a començar i, per fi, **amb l'ajuda**

dels somnis, no li quedà altre remei que procedir a l'autoanàlisi propi del qual brollà la teoria psicoanalítica de les neurosis. Al final i amb la teoria a la mà, amb menys de sis mesos en va tenir prou per acabar aquesta obra gegantina. Havia cobert la bretxa de la seva psicologia. Els somnis li confirmaven a la vegada que li descobrien el paper del desig reprimat tant en la neurosi com en l'al·lucinar nocturn dels més normals dels individus, que són els somnis. *"El primer pas perquè la psicoanàlisi pogués ser proclamada com a teoria dels processos mentals no directament accessibles a la consciència, com a psicologia profunda" ja s'havia donat amb l'estudi dels somnis, però en quedava encara un altre, abans que "la psicoanàlisi pogués ser aplicada quasi a totes les ciències de l'esperit". Aquest pas, diu Freud en el Kurzer Abriss de 1923, és el que està "...en la transició des de l'activitat mental de l'home individual a les funcions psíquiques de les comunitats humanes i dels pobles, és a dir, des de la psicologia individual fins a la psicologia social" i, afegeix: "...i moltes sorprenents analogies ens forçaren a aquesta transició"* (SE Vol. XIX, p. 205). Aquest, per mi, és el punt clau en què encara està encallada la psicoanàlisi: per via d'analogies arribarem com a màxim a explicacions de "com sembla ser la cosa" i no de "com és realment la cosa". No és un problema de **mètode d'investigació**, sinó d'objecte a investigar. Per mi aquí és on és el salt des de la psicoanàlisi, en el fons sempre una autoanàlisi entre individus, i la grup-anàlisi, una anàlisi del grup que hi ha en un mateix, per més dura que sigui la seva situació de **splendid isolation**. Equipats amb aquestes eines, què podem fer? Doncs, el mateix que la Guàrdia Civil quan ensopega amb un embús de trànsit insuperable. Trucar als de l'helicòpter i que li diguin on és el tap que obtura la circulació. És a dir, mirar les coses des d'un altre perspectiva, la qual cosa faré recolzant-me en un parell de vells col·legues.

Freud, pel seu modern viatge fàustic als inferns, com clarament es veu en la divisa de **Die Traumdeutung**: "Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo" (Eneida, VII, 312), escollí com a model l'Enees de Virgili, per més que la famosa cita estigui en boca de Juno. Els autors dels meus enginyos són tots dos catalans vells, tot i que de distinta època. Tots dos reuneixen els criteris exigits per Freud per fer una bona autoanàlisi —ser bon somniador i no gaire anormal— i ambdós, en això, tenen experiència. Em refereixo concretament a un famós somniador dels segles XIV i XV, Bernat Metge (1340-1413), autor entre altres textos rellevants pel que fa al tema, de **Medicina apropiada a tot mal** (1397) i **Lo somni** (1399), i el primer psiquiatra científic català i pare de la psicologia a casa nostra, el qual els anys vint va introduir la psicoanàlisi a Barcelona i va ser el primer a estudiar-la, practicar-la i ensenyar-la, el Dr. Emili Mira i López (1896-1964), autor entre altres de **La psicoanàlisi** (1926), **Fundamentos del psicoanálisis** (1946) i **Doctrinas psicoanalíticas** (1963).

Freud va ser sempre molt generós a l'hora de reconèixer i apreciar el treball dels seus predecessors en el descobriment tant de les associacions lliures, com de la interpretació dels somnis. En especial, si es tractava d'artistes com el seu compatriota, el matemàtic i socialista utòpic Josef Popper-Lynkeus que, el 1889, en el seu conte **"Somniar com despert"** a **Phantasien eines Realisten** (Fantasies d'un realista) explica la història d'un home que tot el que somniava tenia tant sentit com el que pensava despert. **Mira**, un científic de laboratori i socialista pragmàtic, d'acord amb els consells de Freud analitzà tant els somnis propis com els de malalts, sometent així a prova els principis i mètodes de la psicoanàlisi.

Per poder llegir el Quixot de Cervantes en la versió original, Freud amb un company del **Sperlgymnasium**, Eduard Silberstein, es va autoensenyar castellà i varen crear **l'Acadèmia Castellana**. Aquesta associació va servir de precedent a la que establiria

després, igualment per correspondència amb Wilhelm Fliess. **El col·loqui dels gossos** va servir de model d'identificació tant per a una com per a altra relació. Freud sempre jugà el paper de Cipión, és a dir, el de qui escolta, i l'altre, el de Berganza, el que parla. No seria estrany si el "col·loqui" constituís una "criptoamnèsia" més com la de l'oblit d'haver llegit en la seva joventut **L'art de convertir-se en un escriptor original en tres dies** de Ludwig Börne¹⁶. Ignoro, si a més de les aventures del Quixot, els membres de l'Acadèmia Castellana estaven familiaritzats amb les del Segismundo de **La Vida es Sueño** de Calderón de la Barca. El que és segur és que no s'havien assabentat de l'existència de **Lo Somni**, de **Bernat Metge**¹⁷. Sis cents anys abans, a fi de salvar la pell i recobrar els favors reials perduts amb la mort del rei Joan, Bernat Metge es va veure obligat a fer un somni. Segons Freud, **un somni és sempre una solució creativa per a la satisfacció simultània de dos desitjos en conflicte: el biològic, el de seguir dormint, i l'inconscient, reprimit a causa de condicions objectives o intersubjectives de la realitat externa material o social**. Guanyar-se la vida, salvar la pell, dormir tranquil són motius prou poderosos per treure'ns la són o convidar-nos a somniar. Tot presoner somnia escapar. Metge escriví un somni i així va aconseguir-ho.

Explica la història que, després de la sobtada mort del rei Joan I, del qual ell era notari, secretari reial i havia estat "ambaixador extraordinari", fou empresonat durant més de dos anys juntament amb altres "mals consellers reials" acusats de magnicidi i fins que va ser absolt, el 7 de desembre de 1398. És el relat d'un somni que figura que va tenir a la presó i en el qual se li aparegueren tres personatges: el rei **Joan I** mort, un jove molt bell amb una lira a les mans que resulta ser **Orfeu**, i un vell de barba llarga, sense ulls i amb un gran bastó a la mà, el mateix **Tirèsies**, l'àugur que en el regne de Tebes jugà un paper tan important en la tragèdia d'Edip. És amb el representant del poder terrenal, el braç armat de la fe, amb qui discutirà l'epistemologia de la immortalitat de l'ànima i les essències de la veritat científica. D'Orfeu, a qui acompanya en el seu descens als inferns, aprendrà a no mirar enrere una vegada s'ha aconseguit el que un de veritat s'estima. De Tirèsies apren que un no pot

mirar amb mals ulls dues serps que copulen sense canviar de sexe i, també, que l'escena primitiva és la de dos deus que es barallen perquè ell els doni la raó. En el seu cas, va ser la deessa Juno, de qui ell digué que era més luxuriosa que Júpiter, que li va prendre no sols la vista sinó els ulls. Júpiter, en compensació, li donà l'esperit d'endevinació.

Lo Somni de Bernat Metge fa per a un estudi psicoanalític meravellós, encara que no sigui aquí el lloc per dur-lo a terme. Com a mostra, heus ací l'il·lustrador diàleg que sobre el dilema ciència-creença dona peu a la discussió amb el rei sobre la immortalitat de l'ànima:

¹⁶ Freud, S. (1920). *A Note on the Prehistory of the Technique of Analysis*, s. e., XVIII, p. 263-265.

¹⁷ Metge, Bernat (1980): *Lo somni*, Barcelona, Edicions 62 i "la Caixa". A la península Ibèrica hi ha hagut una tradició d'interessar-se analíticament per obres literàries sobre somnis. Un treball clàssic és el d'Àngel Garma a *La Vida es Sueño*, de Calderón" (Garma, A. (1956). *Los sueños*, Buenos Aires: Edit. Nova, 3a edició.

Senyor, E la veritat, no és hom en lo món qui de raó vulla usar així com deu, qui necessàriament no haja a atorgar atès tot ço que m'havets dit, que les ànimes sien immortals. E així ho crec fermament, e ab aquesta opinió vull morir.

(Senyor, és la veritat, no hi ha home en el món que volgués utilitzar la raó com cal, que no hagi atorgat atès allò que m'heu dit, que les ànimes són immortals. I així ho crec fermament, i amb aquesta opinió vull morir.)

Com opinió? (diu el Rei) ...és ciència certa, car opinió no es als sinó rumor o fama o vent popular, e tostemps pressuposa cosa dubtosa.

(Com opinió? (diu el Rei) ...és ciència certa, ja que opinió no és sinó rumor o fama o vent popular, i sempre pressuposa que és una cosa dubtosa).

Haja nom, doncs, senyor, ciència certa. No em recordava ben la virtut del vocable. (p. 52)

(Tinc per nom, doncs, senyor, ciència certa. No recordava bé la virtut d'aquest vocable.)

Tirèsies li explica, com Fliess a Freud, els secrets de la bisexualitat i, a més, com sanar-se, en el doble sentit de la paraula de castrar i guarir, de la seva debilitat per les dones que viuen de mentides i el porten enganyat:

Així com lo bon metge que no guarda lo plaer del pacient, mas lo profit, usaré jo en tu, car lo meu ofici no és dir plasereries ni llagots, sinó desenganyar. (p. 83)

(Així com el bon metge que no busca el plaer del pacient, sinó el seu profit, faré jo amb tu, ja que el meu ofici no és dir coses que et donin plaer, ni compliments, sinó desenganyar-te).

I li acaba aconsellant el mateix ***nosce te ipsum*** que anys després adoptaria Freud:

Converteix, doncs, la tua amor d'aquí avant en servei de Déu e continuat estudi, e no t'abellesca negociar ne servir senyor terrenal. Hages assats treballat per altres, e entén en tos fets propis (no dic, però, mundanals ni transitoris, mas espirituals e perdurables), e especialment en conèixer e millorar tu mateix. Trenca lo pont per on ést passat, en manera que no et sia possible retornar. (p. 140)

(Converteix, doncs el teu amor, d'aquí en endavant en servei de Déu i en continuat estudi, i no et rebaisis a negociar ni a servir al senyor terrenal. Molt has treballat per els altres, i examina els teus propis fets (no dic, però, els mundanals i transitoris, sinó els espirituals i perdurables), i especialment en conèixer-te i millorar-te a tu mateix. Trenca el pont per on ja has passat, de manera que ni sigui possible retornar)

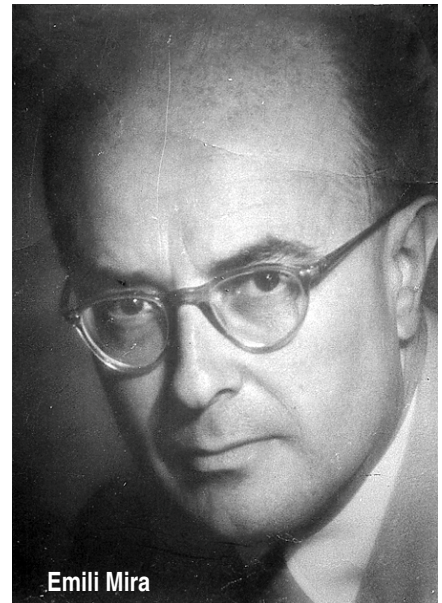
Molt freudià, no? Tan sols caldria canviar Déu per Natura i ja fórem de tornada a Sòcrates i a Goethe. La història, en la vida real, igual que la de Freud, va acabar feliçment. A Bernat Metge, el rei Martí l'Humà que l'havia processat, no només li va aconseguir el perdó reial, sinó que li demanà un exemplar de Lo Somni, el 1399 i, finalment, el 1402 recobrà els seus favors, i va esdevenir novament escrivà a la Cancelleria Reial, on tornà a gaudir d'un gran prestigi. A Freud, en canvi, el poder terrenal com a premi per ***Die Traumdeutung*** li va concedir el títol de "Professor Extraordinari" pel qual tant havia sospirat, i així és com esdevingué amb tot dret, però sense càtedra al claustre, Herr Professor Freud (CL, 11 de març de 1902, p. 455-457).

Si Bernat Metge, igual que Börne, un escriptor, és precursor de la psicoanàlisi a Catalunya, en saltar-nos cinc-cents anys ens toparem amb el seu introductor: **Emili Mira**.

A mitjans d'abril de 1926 el Dr. Emili Mira i López va explicar als alumnes del **Curset elemental sobre la psicoanàlisi** que dictava a l'**Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Barcelona** el següent somni personal:

Somnio que em trobo en una habitació al davant d'un boig que està lligat a un llit. Quan vaig a acostar-m'hi es deslliga i comença a córrer. Surto al seu darrere i comencem una carrera desenfrenada. Travessem diversos carrers i ens trobem en plena muntanya. En la persecució ja no sóc sol; s'hi ha ajuntat un senyor desconegut, que corre al meu costat i crida com un desesperat. El boig s'enganxa la camisa a una branca d'arbre i segueix la fugida nu de mig cos en amunt. El meu acompanyant em deixa endarrere i està a punt d'atrapar el boig, però aquest li dóna una puntada de peu fenomenal i el fa davallar rodant per la muntanya. Finalment em trobo sol amb el boig al cim de la muntanya; està ajagut com si dormís. Agafo una corda de seda que porto a sobre i li passo pel pit; en aquell moment es desperta, i somriu, mentre belluga el cap d'un costat a l'altre.

Aquesta fou la primera vegada a Catalunya que un metge explicava i autoanalitzava, encara que fos parcialment, un somni personal en públic seguint el mètode freudià d'interpretació onírica. Altres vegades Mira havia presentat i analitzat somnis de pacients a l'Acadèmia, naturalment evitant la seva identificació per raons de confidencialitat mèdica. Ell era un personatge públic i Barcelona una ciutat prou petita perquè els personatges del drama oníric fossin fàcilment identificables. El Dr. Mira era un home jove de trenta anys quan pronuncià la conferència, casat i amb fills, que gaudia de gran prestigi tant a nivell nacional com internacional i, com va demostrar-se després, destinat a jugar un paper clau en el desenvolupament de la psiquiatria catalana.¹⁸ Tant el fet que el curset fos de caràcter elemental i no anés dirigit a especialistes, i que la institució on s'impartia inclogués membres no metges, com el prestigi i la popularitat del conferenciant i la naturalesa "escabrosa" del tema, feien que atragués abundant públic i tingués un ampli cobriment de premsa. Que el Dr. Mira a mitjà dels anys vint s'atrevis a exposar un somni seu, fer associacions lliurement en aquestes condicions, i publicar a continuació les notes en una monografia d'immediata aparició amb el títol de *La psicoanàlisi*¹⁹, diu tant del mateix Mira, com de les actituds del públic i dels metges barcelonins vers la psicoanàlisi.

Aquestes observacions sobre "l'home i la seva circumstància" estan fetes en consideració a cert comentari de Freud dels anys vint respecte a la interpretació dels somnis. A ***Algunes notes***

¹⁸ Emili Mira i López (1896-1964) era home de laboratori que mai no va anar divorciat de la clínica; el 1933 va guanyar la primera càtedra específica de Psiquiatria de la universitat espanyola: la de l'Autònoma de Catalunya. Fou president de l'Associació Catalana de Psiquiatria i Neurologia, vicepresident de l'Associació Espanyola de Neuropsiquiatria i membre del Consell de Psiquiatria de Madrid. Des de 1934 fins a 1937 fou també professor de psicopatologia infantil de la Facultat de Filosofia. Va ser membre fundador de la Societat Espanyola de Neuropsiquiatria que el 1926 celebrava la seva primera Assemblea a Barcelona i era membre del "International Committee of Psychologists". Havia estat designat president del XI Congrés Internacional de Psicologia que s'havia de celebrar a Madrid el 1936 però que, a causa de la Guerra Civil, es va haver de suprimir. El 1938 es va fer càrrec dels serveis psiquiàtrics de l'exèrcit de la República a Catalunya.

¹⁹ La psicoanàlisi (compte, no "El psicoanàlisi" com s'acostuma a citar) va ser publicat en el primer volum de Monografies Mèdiques i en dues seccions: la Part Doctrinal, l'any 1, núm. 2, de juliol de 1926, i la Part Pràctica, en el núm. 3, el mes següent del mateix any. Hi ha una reedició en un sol volum de Monografies Mèdiques el 1935, que actualitzada i prologada pel mateix Mira es titula ja com a *La Psicoanàlisi*, sense guionet, i, finalment, una 3a, incompleta en la qual s'inclouen solament els capítols 2, 3 i 4, que és prologada i acompanyada d'una extensa nota biogràfica per Ramon Vidal Teixidor (Barcelona: Edicions 62, 1970).

addicionals a la interpretació del somni com un tot de 1925 recalca el següent: "...de res serveix que algú es proposi deliberadament interpretar els somnis fora de l'anàlisi. No aconseguiria escapar de les condicions de la situació analítica i, si fossin els seus somnis els que estigués treballant, el que hauria fet es començar una autoanàlisi. Aquest comentari no s'aplica a qui renunciï a la cooperació del somniador, prenent arribar a la interpretació del somni mitjançant un **insight intuïtiu**. Però, una interpretació d'aquesta mena, sense referència a les associacions de qui somnia, encara en el millor dels casos no passa de ser un virtuosisme acientífic de valor molt dubtós".²⁰

Al 1929 Freud comentava a **Maxime Leroy**, que li havia demanat d'interpretar **el somni de Descartes a "l'Olímpica"**, que intentar interpretar un somni del qual no es coneixen circumstàncies detallades de la vida real del somniador, i sense poder obtenir del somniador mateix les associacions entre elements del somni i amb el món extern, com és el cas amb personatges històrics, solament es poden esperar pobres resultats.²¹ Segurament, Freud en aquest moment tenia ben present l'acusació que li feia Fliess al final de la seva amistat: "*El lector de pensaments no fa més que llegir en els altres els seus propis pensaments!*"

Aquests comentaris són de gran importància teòrica, a la vegada que pràctica en la mesura que toquen un problema capital de la psicoanàlisi no clínica, és a dir, el de **la motivació conscient de l'escolta analítica aplicada a situacions diferents d'aquelles en les quals va ser originada —la de la cura clàssica o bé de l'autoanàlisi—** i, d'altra banda, **a la resta de les ciències humanes**. Té a veure amb el fet que la posició de l'investigador analític davant dels materials que observa i interpreta depengui més de la seva "equació personal" i del marc teòric que aquesta inclou, que no pas dels fets en si. Aquesta qüestió ja l'apuntava jo el 1974 quan, revisant **Freud Living and Dying**, de Schur, que va ser el primer text a familiaritzar-me amb el **somni de la injecció d'Irma**, feia la següent observació:

*Un biògraf psicoanalític pot aprendre una lliçó del treball de Schur: aplicar la psicoanàlisi als escrits d'un home del qual un ha estat tan a prop no és aconsellable. La psicoanàlisi tan sols és bona per entendre la gent quan és aplicada dintre del context de la situació psicoanalítica. Schur descobrí que Freud utilitzava el seu amic Fliess com si es tractés d'un objecte de transferència en la seva autoanàlisi. Si, en comptes de tractar de "psicoanalitzar" Freud com fa en les primeres dues seccions del llibre interpretant el context interpersonal de les produccions verbals, Schur hagués gosat a fiar-se més dels seus sentiments contratransferencials nascuts de la seva experiència i el seu treball amb Freud com a metge, a ben segur que ens hauria donat una imatge més clara d'ell i Schur mateix s'haguera pogut apropar més a la veritat en la seva **Concepció del Desenvolupament de l'Heroi**.²²*

Un cop llegit el somni de Mira, al qual a partir d'aquí em referiré com el **somni del boig lligat**, ens trobem en una situació equivalent i amb un rètol semblant a la que dèiem que es va trobar Freud primer, i després Mira a la sortida del **somni de la injecció d'Irma**. És a dir: **l'ara, en quina direcció**

---

²⁰ Freud, S. (1925): "The Limits to the Possibility of Interpretation", S. E., Vol. XIX, p.128. En una nota editorial que s'hi adjunta se'ns explica que aquest article, juntament amb el de "La responsabilitat moral pel contingut dels somnis" i "La significació ocultista del somni", varen ser afegits com a Zusatzkapitel (capítols suplementaris) a Die Traumdeutung a la tercera edició de les Gesammelte Schriften (obres completes). En aparèixer en un sol volum la vuitena edició de Die Traumdeutung el 1930, s'excloueren aquests capítols complementaris, que tampoc no s'inclouen en l'edició dels Gesammelte Werke de 1942. Actualment es troben incloses, fora d'ordre cronològic, en el capítol primer de les G.W. de 1952. Un problema semblant es donà amb el "Seelenbehandlung oder Psychische Behandlung", de 1889, que encara avui en dia apareix desplaçat i amb data de 1905. Errors bibliogràfics com aquests, són per a mi més que accidents, més aviat actes fallits que expressen resistències d'ordre institucional a la transmissió de la psicoanàlisi.

²¹ Freud, S. (1929), S. E., Vol. XIX, p. 203.

²² Campos, Juan: Max Schur. Freud: Living and Dying. Book-reviews, Soc. Sc. & Medicine, Vol. 8, núm. 1, gener de 1974, p. 68.

vull anar? Des de la meua recensió de Schur ha passat molt temps i he pensat molt. Si la fes ara, em trobaria amb el mateix dilema que tinc ara, és a dir: procedim amb un reduccionisme propi de la psicoanàlisi individual i intentem entendre quina mena de neuròtic era Freud —principal raó de Schur en la seva picabaralla amb Jones respecte a "l'episodi cardíac" de 1894— o bé tractem d'entendre a través de la nostra anàlisi què ens diuen els textos, les produccions escrites de Freud i les dades biogràfiques de què disposem com a portaveus del desenvolupament de la psicoanàlisi i del context científic, social i cultural de la seva època. Avui m'inclino per la segona opció, tant per raons científiques com pràctiques: **l'inconscient dinàmic tan sols existeix en l'aquí i ara de la situació i, per tant, l'allà i l'aleshores dinàmicament interessa en tant que ens permet millor entendre i millor entendre'ns en el present i en la mesura que d'aquesta manera faci possible un canvi de cara al futur immediat i llunyà.** El primer camí és un camí trillat, quasi com interpretar somnis amb un llibre de símbols onírics a la mà. El segon implica sortir-se del "Cami Regi" i aventurar-se en aquella selva salvatge... per la qual passa el camí que va de la psicoanàlisi de l'individu a la psicoanàlisi social. A aquesta darrera tasca fa molts anys que m'hi dedico. Puc dir que, en aquest menester, tan difícil resulta fer camí com informar dels assoliments aconseguits als qui es queden enrere. Referent a això puc dir que l'obra de Mira és una veritable joia i que entendre la connexió entre el **somni de la injecció d'Irma** i el **somni del boig lligat**, del qual aquesta comunicació és sols un avenç, és donar un pas important.

Des d'aquesta perspectiva, sols a títol d'exemple i dins les limitacions imposades per l'espai de què disposem, em permetré avançar tan sols alguns comentaris.

Mira segueix el seu somni explicant que el dia precedent a aquest somni realment havia hagut de veure un boig que estava lligat. L'escena viscuda havia estat, però, ben diferent: li havia posat una injecció intravenosa i l'havia deslligat. El fet que en el somni lligués al boig amb un cordó de seda podia explicar-se també pel fet que la seva dona havia estat cercant un cordó de seda per a un coixí i l'havia acompanyat a la botiga on l'hi vengueren. Procedeix després a buscar associacions als diferents elements del somni, començant per l'ambient:

"M'esforço a recordar detalls de l'habitació somniada i no puc. Només em sembla que era una peça bastant gran, amb uns grans finestrals. El cobrellit del boig tenia un aspecte estrany, mig de paper i mig de roba; amb un serrell com si fos un mantó de Manila". Després passa als personatges: "La cara del boig no m'és del tot desconeguda: tenia els cabells rossos, uns grans ulls negres i era molt pàl·lida. El senyor desconegut que m'ajudava en la persecució era de figura bastant còmica: baix, panxut, tot vermell de cara i panteixant; em recorda Camilo de Riso (un còmic italià). M'adono que és estrany que corregués més que jo".

Una vegada esgotades aquestes associacions, passa a associar lliurement:

"La imatge del boig. Sens dubte pel color ros dels seus cabells em fa pensar primerament en la cara d'un amic meu, estranger (que no té res de boig, precisament); aquesta em recorda, al seu torn, una cara de dona que no puc identificar; la dita figura femenina porta, no obstant això, al meu pensament la imatge d'un cabaret, i de sobte es fa la llum al meu cervell: recordo que feia uns quants dies havia anat al teatre a veure una revista, on hi ha un quadre que es desenvolupa en un cabaret, i en el qual representa el paper principal una bella artista italiana (E.S.), la cara de la qual tenia justament una extraordinària semblança amb la del boig del somni".

I, així, continua identificant els altres al mateix temps que, a mesura que ho fa, interpreta el contingut latent de l'acció, i arriba a la següent conclusió:

"El significat latent resumit d'aquest somni és, per tant, ben clar: no per avançar una mica en la consecució dels favors d'E.S. ha d'arribar el meu amic al final dels seus desigs. Encara que ella em defugia de primer antuvi, seria jo qui arribaria a posseir-la, si volia".

Tothom que estigui familiaritzat amb el **somni de la injecció d'Irma** no podrà sinó quedar sobtat per l'estranya similitud que hi ha entre un i altre somni, no tan sols en el contingut, sinó en l'estructura. Es tracta d'aquella sensació d'estranyesa davant el doble descrita per Freud com d'**unheimlich**, cosa que es podria traduir com "allò sinistre". No sóc el primer a notar el sorprenent paral·lelisme entre ambdós somnis, ni tampoc a recalcar com de diàfan sembla ser Mira en la seva comunicació. **Sánchez Lázaro** és l'únic autor, que jo sàpiga, que ha publicat prèviament sobre la relació Mira-Freud.²³ Ara que s'ha descobert el filó, imagino que serem una legió els que seguim per aquesta drecera.

El relat del somni està fet a partir d'anotacions i reflexions escrites per Mira immediatament després de despertar, tal com recomana Freud. La primera reacció que vaig tenir en llegir aquest somni va ser que corresponia al període en què Mira preparava la classe del curset, possiblement el dia anterior, cosa que ell no menciona entre les restes diürnes i que si fos cert podria tenir tant de pes com la injecció intravenosa donada per ell al boig lligat o el cordó de seda que la seva dona havia comprat per fer un coixí. Si fos així, Mira havia somniat el somni d'un altre, amb la qual cosa se li hauria d'acreditar el mèrit d'haver fet un altre descobriment d'importància tan transcendent com havia fet quan, per facilitar l'exploració de l'inconscient, el 1925 havia utilitzat barbitúrics i inventat així la **narcoanàlisi**.²⁴

Del **somni de la injecció d'Irma** Mira conclou: *"Com es veu, es tracta d'un somni que podríem anomenar professional, mitjançant el qual Freud obté una satisfacció dels seus desigs reivindicatius, del seu orgull professional mal parat"*. Comentari que sembla també adient per al **somni del boig lligat**, tant pel seu contingut manifest com el latent. Professionals o no, els somnis de Freud i de Mira corresponen al que la Monografia, per distingir-los de somnis típics i de simbologia en els somnis, qualifica de somnis "**personals**", és a dir, que serveixen perquè **"hom pugui apreciar bé fa diferència existent entre els continguts manifest i latent, la tècnica d'interpretació i la part que en la formació de cadascun correspon als diversos mecanismes d'elaboració onírica"**.

²³ Sánchez Lázaro, J. "El psicoanálisis de Freud en la obra de Emilio Mira y López (1921-1936)", Rev. Asoc. Esp. Neuropsiquiatria, Vol. VI, núm. 19, 1986, p. 636-649.

²⁴ A "Un nou mètode d'exploració del subconscient" (Anals de Ciències Mèdiques, any XIX, núm. 1, p. 15-21, 1925) Mira descriu tres casos d'anàlisi amb barbitúric. Aquest mètode adquirí gran importància durant la Segona Guerra Mundial com el d'abreacció amb hipnosi preconitzat per Ernst Simmel durant la Primera Guerra Mundial (Psychoanalysis and the War Neuroses. London Vienna New York: The Intl. Psycho-Analytical Press, , 1921).

El relat de Mira compleix no tan sols amb els objectius abans esmentats sinó que, a més, mostra el procés mental que ell segueix en l'anàlisi. No es pot amb tan poques paraules, exactament 897, explicar millor ni més clarament un somni amb prou mèrit per poder passar a la història com el somni espècimen de la psicoanàlisi a Catalunya. Si ens centrem en el procés, cosa que jo he fet en treballar aquest somni, **es fa palès en quin punt exacte de la cadena associativa i d'anàlisi ensopega Mira amb la famosa disjuntiva**: és en saltar des de la cara de la dona que no pot identificar a la de l'amic estranger i la cabaretera italiana (E.S.), quan exclama: **"de sobte es fa la llum al meu cervell: recordo que feia uns quants dies abans..."**. D'aquí endavant ja tot és camí trillat. Agafa el reial camí freudià, tot és ja com escriure un dictat, la partida està guanyada, la interpretació feta, la resta d'associacions i conclusions (**construccions en anàlisi?**) no faran més que comprovar el que es volia demostrar, és a dir, que representa *"evidentment una satisfacció onírica dels meus desigs libidinosos reprimits respecte a E.S."* i, així mateix, de sentiments venjatius vers l'amic de qui confessa estar sexualment gelós. En resum, ha caigut en la mateixa trampa d'autors de què Freud advertia el 1900; una vegada més, en comptes de continuar pensant originalment, s'ha dedicat a buscar l'arbre que eren incapaços de veure en el seu fosc bosc les autoritats. **Freud s'enredà amb el Projecte d'una psicologia per a neuròlegs, Mira s'oblidà de seguir el seu camí vers una sociologia per a psicòlegs**. Pensar pel seu compte, igual que a Freud, com veurem al final d'aquest assaig, li costaria tota una vida. Endinsar-nos per aquest camí ens portaria a la psicoanàlisi catalana d'abans de la guerra, amb totes les lluites internes de la petita Viena que, segons diu Tosquelles, era la Barcelona de 1936. Espero que algun dia algú es dediqui a fer aquest camí amb més temps que no pas jo. **Això implicaria un degut homenatge a Mira, que és una assignatura pendent dels psicoanalistes catalans i que ens obligarà a estudiar no tan sols la Monografia sinó les seves obres completes**. Avui, aquí i de moment m'accontentaré d'utilitzar el coneixement que he tret d'aquella època a través de l'estudi del **somni del boig lligat**, per entendre millor les dificultats que sens dubte ens feien ensopegar en l'estudi comparatiu amb el **somni de la injecció d'Irma**, estudi que forçosament ha de ser de naturalesa multidisciplinària i fet amb enfocament grupal. Heus ací com a mostres algunes d'aquestes dificultats:

1. Deixant de banda si el concepte de **"subconscient"** amb què opera Mira és freudianament ortodox o no, el que més sobta és l'estranya versemblança que he apuntat abans. La hipòtesi, que la lectura del somni de Freud sigui la principal resta diürna de la qual parteix el somni de Mira, es veu reforçada per uns comentaris de Freud respecte als somnis del Dr. Heinrich Gomperz, Jr., que va ser el primer deixeble que se li va presentar a estudiar el seu mètode de la interpretació dels somnis: *"Els seus somnis —diu Freud—, constantment citen els meus somnis, que després ell oblida"* (C.L. 19/11/1899, p.387).
2. **El concepte de resta diürna**, Mira l'empra amb un sentit ampli, no restringint-lo a les últimes vint-i-quatre hores com és costum. Aquest és el recurs que utilitzaria Schur anys després per descobrir la identitat del personatge d'Irma en la vida real.
3. Evidentment, la repressió social com a font de censura opera a dos nivells: El de la confidencialitat de la intimitat pròpia (o d'altres persones) que es pugui revelar, per una banda, en uns somnis privats destinats a fer-se públics i, per l'altra, en l'esmentat "respecte humà" de cara a clients i col·legues pel fet de dedicar-se a un art tan poc seriós com és el d'endevinar somnis. Aquest aspecte és tan important que hom es veu temptat de preguntar-se si Mira va somniar espontàniament aquest somni o el va fer a mida, tal com comentava Freud en lamentar-se del **"somni perdut"** que Fliess li va fer eliminar del **Llibre dels Somnis**.²⁵ Aquesta serà la mateixa raó

²⁵ El 9 de juny de 1898, en la carta a Fliess, queixant-se d'haver hagut de suprimir el somni que li havia censurat, diu així: "Moltes gràcies també per la teva crítica. Veig que t'has pres un treball ingrat. Sóc suficientment raonable per reconèixer que necessito la teva ajuda crítica perquè en aquesta ocasió jo mateix he perdut el sentiment de vergonya

que Jung atribueix al fet que Freud no sigui més explícit respecte al conflicte personal seu en l'aspecte sexual del **somni d'Irma**.

4. Mira utilitza l'expressió "**prova dels somnis**" en el sentit de "test psicològic" a què són sotmesos els somnis per comprovar les hipòtesis doctrinals de la psicoanàlisi. Recordem que aquest va ser el principal motiu que va moure Freud a aventurar-se en la interpretació dels somnis, activitat que, a més de permetre-li fer el salt que va des de la psicologia del patològic a la psicologia normal, li facilità demostrar la hipòtesi que les neurosis són intel·ligibles a través de l'anàlisi d'una manera més expeditiva que no pas amb els malalts.²⁶ Naturalment, utilitzar els somnis com a prova fa la seva interpretació sospitosa d'efecte placebo, de respondre a suggeriments de l'experimentador, de tractar-se de la mena de "**somnis de complaença**", qüestió que Freud debatia de manera poc satisfactòria en els seus **Comentaris a la teoria i pràctica dels somnis** de l'any 1923 (SE, Vol. XIX, p. 109-121).²⁷
5. La franquesa de Mira en el seu somni personal és tanta —Sánchez Làzaro comenta que en qüestions de sinceritat Mira guanya el mateix Freud— que hom acaba per sospitar. Per exemple, la primera vegada que vaig llegir **el somni del boig lligat** va ser en la preparació per les esmentades Jornades a Perpinyà i el significat latent se'm va fer de sobte transparent. La cosa estava clara: és tractava de picabaralles Sarró/Mira mencionades per Tosquelles. El Dr. Mira, que des de l'inici de la dècada era la màxima autoritat en psicoanàlisi a Barcelona, s'assabenta que precisament ara que *Biblioteca Nueva* ha tret les obres completes i la psicoanàlisi està de moda, un passerell de psiquiatre, just sortit de la facultat, com el llicenciat Ramon Sarró, se n'ha anat a Viena a estudiar amb el professor Freud decidit a tornar convertit en "el deixeble de Freud". Amb aquesta trama, bona per a una novel·la, però no tant com a hipòtesi de treball per a una investigació històrica, la cosa estava clara: el Dr. Mira, com per consagrar la seva posició d'especialista com a mestre en psicoanàlisi, havia organitzat el curset i publicaria una *Monografia* que faria notícia en els diaris.²⁸ En el somni, Mira era Mira, el Sr. Desconegut que corria al costat seria Sarró i el "**boig nu**" que donava una coça a Sarró i deia "que no" movent el cap, naturalment, era emblemàticament el mateix Sigmund Freud. Contrastada aquesta impressió meva amb el professor Sarró, me la va confirmar; ell també creia que Mira pensava en ell en el somni. Amb tot, el que em va sobtar era que Sarró creia que Mira l'identificava amb el "personatge de cara pàl·lida i ulls blaus", curiosament "el boig de cabells rossos i ulls negres".

Davant el mateix somni teníem, ja no dues interpretacions, sinó tres. A la de Mira i la meva, s'afegia la de Sarró. Sembla, doncs, que això confirma la meva impressió que tant el somni de Mira com el somni

---

d'un autor. Així, doncs, el somni està condemnat. Ara que la sentència s'ha complert, però m'agradaria deixar caure una llàgrima sobre ell i lamentar-ho, ja que no tinc esperança de trobar-ne un de millor com a substitut. Com tu saps, un somni preciós i cap indiscreció mai no coincideix. Deixa'm saber, almenys, quin era el tòpic que objectaves i del que temies una crítica maliciosa. Fes-me saber almenys si es tracta de la meva ansietat, o la de Marta, o de Dalles (en jiddisch, "misèria") o que jo sigui un home sense pàtria, de manera que jo el pugui evitar, en un que tu en dius un somni substitut, perquè jo puc fer somnis com aquest per encàrrec.

²⁶ Freud, S. (1914): *Historia del movimiento psicoanalítico*, s. e., Vol. XIV, p. 20.

²⁷ En efecte, las tècniques de "somni dirigit" utilitzades per diversos autors en psicoteràpia i els mètodes de "socialització d'adults" o de "reeducació del super-jo" amb la interpretació col·lectiva de somnis empleat per la tribu de la península de Malàisia dels Senoi amb tants bons resultats qüestionen l'argumentació adduïda de Freud (vegeu Favazza, Armando R. i Faheem, Ahmed Daver. "Indigenous Healing Groups", a Kaplan, H. i Sadock, B. *Comprehensive Group Psychotherapy*. Second Edition, Williams & Wilkins, New York, 1983, p. 63.).

²⁸ De fet, el primer metge registrat amb l'especialitat de Psiquiatria i Psicoanàlisi pel Col·legi de Metges de Barcelona vaig estar jo quan vaig tornar dels Estats Units el 1963. Seria amb aquesta capacitat que vaig ser contractat com a catedràtic de Psiquiatria i Psicologia Mèdica per la Universitat Autònoma de Barcelona el 1968.

d'Irma són dels que Freud qualifica com "somnis des de dalt" (*Träume von oben*).²⁹ En les seves pròpies paraules, Freud escrivia a Maxime Leroy:

...es tracta de formulacions d'idees que igualment podrien haver estat creades en estat de vigília que dormint, i que han derivat el seu contingut tan sols en algunes parts d'estats mentals a un nivell comparativament profund. D'aquí que aquests somnis principalment ofereixin un contingut que té forma abstracta, poètica o simbòlica. L'anàlisi de somnis d'aquesta mena ens porta, generalment, a la següent posició: el somniador pot traduir-lo d'immediat i sense dificultat, atès que el contingut del somni està molt a prop dels seus pensaments conscients. Potser que quedin algunes parts del somni respecte a les quals el que somnia no sap què dir: aquestes són precisament les parts que pertanyen a l'inconscient i en certa manera són les més interessants. En els casos més favorables, podem explicar aquesta part inconscient amb l'ajut de les idees que el somniador ha afegit. (La traducció i el subratllat son meus).³⁰

Està vist que on n'hi ha tres n'hi ha quatre, i en Sánchez Lázaro, confonent el present amb el passat, comenta:

...No podem, per diverses raons, comparar aquí la seva feina amb el que un psicoanalista intentaria fer avui amb aquest somni i amb aquestes associacions. Però sí que podem, almenys per valorar els seus èxits, apuntar algunes de les preguntes que avui es plantejarien davant d'aquest material i que Mira no arriba a plantejar-se. Per exemple: Per què s'escull un boig per representar una dona? Què suggereix la imatge de dos homes que prenen com a objecte de desig un boig home-dona? Quins records de la infantesa portaven al Dr. Mira aquestes imatges? No parla la psicoanàlisi del problema de la identificació amb "el Pare"? L'objectiu de Mira en el seu somni és lligar un boig. No hi ha una certa imatge de Freud como l'home que va dedicar la seva vida a tractar d'entendre, de subjectar la bogeria? Al final del somni, el boig s'entrega al Dr. Mira. Igual que les histèriques de Viena entregaven els seus secrets a Freud?...

Totes aquestes qüestions, molt interessants i ben encertades des d'un punt de vista "psicoanalític", com ja havia apuntat Freud, ens diuen més del moment de desenvolupament de la psicoanàlisi, de l'escola a què pertany l'interpret i d'ell mateix, que no pas del somni o del somniador. Amb un salt inconcebible dins el marc conceptual de Sánchez Lázaro, fa un gir copernicà des de l'inconscient individual a "l'ansietat social":

Però, si en el somni que Freud va interpretar com una afirmació professional s'hi va poder trobar, a més, un sentit eròtic, no suggereix el somni eròtic de Mira clares metàfores de tipus professional? No aspirava en aquella època Emili Mira al lideratge de la psiquiatria catalana? És d'esperar que no li faltarien competidors que corressin al seu costat. I un somni, segons Freud, representa una realització dels desitjos. Què suggereixen aleshores les frases "Per fi em trobo sol amb el boig al cim de la muntanya [...]" i "Prenc una corda de seda que porto a sobre i la hi passo pel pit?"

---

²⁹ Es fa palès que amb el somni de Mira nosaltres som més afortunats que no pas Freud amb el de Descartes. No tan sols comptem amb els restes diürnes del dia anterior i associacions al somni fetes per Mira immediatament en despertar, sinó que, a més, comptem amb una transcripció, possiblement taquigràfica de la manera com el va explicar als alumnes el dia següent. Aquesta idea està justificada per l'estil del text original que correspon més al del discurs oral d'una classe dictada a partir d'unes notes que no pas al d'un escrit acadèmic treballat i pensat per ser publicat. Així mateix, el to del discurs reflecteix la naturalesa i el nivell del públic al qual el "curset elemental" i la "monografia" anaven dirigits, és a dir, alumnes de Medicina i metges generals, i no pas especialistes en psiquiatria. Finalment, les distorsions i modificacions en el text del somni de Freud que a continuació mostrarem suggereixen que les notes utilitzades per Mira en la classe les recordava de memòria, i no es varen contrastar després amb el text original per a publicació. Tot això fa que la Monografia tingui tal espontaneïtat i frescor que fa l'efecte que s'està escoltant Mira a classe, més que no pas que s'està llegint.

³⁰ Freud, Sigmund, 1929: Some Dreams of Descartes. A Letter to Maxime Leroy, s. e., Vol XXI, p. 203.

Curiosament, em fa l'efecte que Mira responia a aquest darrer nivell de preguntes quan en el seu resum del somni d'Irma arriba a la següent conclusió: "**Com es veu, es tracta d'un somni que podríem anomenar professional, mitjançant el qual Freud obté una satisfacció dels seus desigs reivindicatius del seu orgull professional mal parat...**". El que sembla, doncs, és que Mira entenia que Freud el que feia en el somni d'Irma era calmar la seva angoixa i apaivagar la mala consciència per la manca de competència amb el malalt, i per la deslleial manera de competir amb els col·legues.

En la interpretació del somni de Mira de Sánchez Lázaro trobo a faltar el mateix que manca en el de Mira respecte al de Freud: el coneixement de les circumstàncies de la vida professional i social del somniador en el moment de fer el somni. Mira, de la vida personal de Freud, de segur que no en tenia ni idea, ni hi havia manera humana d'aconseguir dades. Sánchez Lázaro sembla ignorar la trajectòria professional d'Emili Mira que, amb trenta anys, era doctor en Medicina, director de l'Institut Psicotècnic de Barcelona i *member of the International Council of Psychology*; no és que aspirés al lideratge de la psiquiatria catalana i que n'hi haguessin altres que volguessin ocupar el seu lloc, com per exemple el Dr. Sarró, sinó que **era** el líder de la psiquiatria catalana, i potser fins i tot espanyola en aquest temps. Això no era cap secret ni per a ell ni per a ningú. És més, ell a Barcelona era l'únic que practicava psicoanàlisi, i els seus col·legues amb aquest propòsit li enviaven pacients. Tenint en compte aquesta dimensió de Mira, no és d'estranyar d'un científic i home de laboratori que "passar-li al boig un cordó de seda pel pit" pogués significar alguna cosa diferent, com per exemple, estar emprant un mitjà de registre amb què sotmetre la psicoanàlisi a examen; al cap i a la fi, el seu primer treball el 1919 va ser sobre un nou model de taquistoscopi i el 1925 havia publicat **Un nou mètode d'exploració del subconscient** que tracta de l'anàlisi amb narcòtics. Devia ser per això que el boig estava "com si dormís"? Totes aquestes dades fan per a una història encisadora dels orígens de la psicoanàlisi a Catalunya que potser un dia escriuré. De moment he volgut solament donar una mostra per desvetllar potser algun interès en la interpretació dels somnis. Si més no, a mi personalment sí que m'ha servit i, fins i tot, estic temptat a tornar a anotar-me els somnis de bon matí...

La Barcelona de Mira de 1926 era prou semblant a la Viena de Freud de final de segle, i l'edat professional d'un i l'altre, la mateixa: uns deu anys d'exercici des que s'havien doctorat. El que sorprèn és que l'un i l'altre s'atreïssin a fer públics tals intimitats personals i professionals tan còndidament. No és estrany, doncs, que per empatia Mira ressonés amb Freud de tal manera que ens ajudi a desvetllar el que queda d'ocult en el somni d'Irma. Però, recordant el que diu Freud sobre els **Träume von oben**, ens fixarem més en aquelles parts del somni respecte a les quals el somniador no sap què dir, ja que aquestes són les que pertanyen a l'inconscient i, en certa manera, són les més interessants. Per facilitar la identificació de "**forats negres**" —llocs d'alta condensació d'inconscient personal i social reprimits— he desenvolupat un esquema amb dues columnes del relat fet del **somni de la injecció d'Irma** per Mira en la monografia, amb la traducció feta per mi de l'original de Freud a **Die Traumdeutung**, com es pot veure en la taula següent:

Versió de Mira	Versió de Freud
<p>Freud veu a casa seva una de les seves antigues clientes, Irma, en una galeria plena d'invitats.</p> <p>Ell la condueix prop d'una finestra i li diu: "<i>Si vostè continua sofrint és perquè vol</i>".</p>	<p>Una àmplia sala. Nombrosos invitats que anem rebent. Entre ells es troba Irma, a qui m'apropo tot seguit, com per contestar la seva carta i retreure-li de no haver acceptat encara la meva "sol·lució". I li dic: "<i>Si encara tens dolors és només perquè vols</i>".</p> <p>Ella em respon: "<i>Si tan sols sabessis quins dolors sento ara a la gola, estómac i ventre!. Sento una opressió!</i>"</p>

<p>Ella està pàl·lida i li fa por.</p> <p>Examinant-li la gola, de la qual es queixa, li descobreix una mena de excrescències en forma de cornets nasals.</p> <p>Aleshores crida el Dr. M, que hi acut pàl·lid també i coixejant...</p> <p>Mentrestant apareixen dos altres companys, i rivals d'especialitat de Freud: Otto i Leopold. Aquest darrer percudeix Irma i li troba una matitat al costat esquerre, a la base. La pell es troba infiltrada a l'esquena i... el Dr. M. diu: "És una infecció, però no té importància; vindrà una disenteria i sortirà el tòxic."</p> <p>Hom s'assabenta llavors que el mal li ve ...</p> <p>d'una injecció de propil de TRIMETILAMINA</p> <p>que...</p> <p>Otto li ha donat amb una xeringa bruta.</p>	<p>Espantat me la miro atentament. Està pàl·lida i embotornada. Penso que potser m'ha escapat quelcom orgànic?</p> <p>La faig anar al costat d'una finestra i em dispo a examinar-li la gola. Al principi, s'hi resisteix una mica com acostumen a fer les dones amb dentadura postissa. Em dic que ella, de fet, no tenia perquè fer això. Per fi obre bé la boca i a la drete veig una grossa taca blanca, i a d'altres parts peculiars crostes grisenques amb una forma que em recorda els cornets nasals. Corro a cridar el Dr. M., que repeteix i confirma aquest reconeixement. Al Dr. M., se'l veu diferent que de costum; està molt pàl·lid, coixeja i s'ha afaitat la barba...</p> <p>El meu amic Otto es troba també ara de peu darrere d'ella i el meu amic Leopold l'estava per percutir per sobre del cosset i diu: "<i>Hi ha una zona de matitat aquí a sota, a l'esquerra, i una part de la pell, infiltrada en l'espatlla esquerra</i>", (cosa que jo sento igual que ell, malgrat el vestit). M. diu: "<i>No hi ha dubte, és una infecció. Però no té importància, sobrevindrà una disenteria i s'eliminarà el verí</i>".</p> <p>Sabem, també tot d'un plegat, d'on ve aquesta infecció: feia poc, quan ella no es trobava bé, el nostre amic Otto li va posar una injecció amb un preparat a base de propil, propilena... àcid propiònic...</p> <p>TRIMETILAMINA (de la qual veig la fórmula impresa com en caràcters gruixuts).</p> <p>No es posen injeccions d'aquesta mena tan a la lleugera...</p> <p>Segur que, a més, la xeringa devia estar bruta.</p>
---	--

Això m'ha permès fer una lectura comparativa en la qual es posen en evidència els tres punts que passen desapercibuts de la versió original de Freud, punts, que, per cert, resulten claus per a la meua interpretació del **somni de la injecció d'Irma**.

1. La principal preocupació de Freud era poder-se desprendre del seu grup original del laboratori de Brücke, que eren els màxims representants de l'escola de Helmholtz a Viena. Naturalment, per adonar-se d'això cal tenir en compte que **el somni de la injecció d'Irma** és el primer anell d'una cadena d'aquestes seqüències de somnis que Freud anomena "**de novel·la per entregues**". Mira ignora que Freud li fa el retret que encara no accepta la "**solució**". La solució de Freud era l'anàlisi, mentre que la del Dr. M., que avui sabem tots es tracta de Joseph Breuer, era la catarsi; en el somni, la disenteria.
2. Otto i Leopold, que Mira diu que eren companys i rivals d'especialitat de Freud, en realitat són els seus subordinats i deixebles en ***l'Öffentlichen Kinderkrankeninstitut***, on Freud va ser cap de la secció de *Nervenkrankheiten* des de 1886 a 1896. Otto, a més de ser el portador de les males notícies respecte a Irma, era el pediatre de la família Freud, concunyat de Wilhelm Fliess i, tots dos, amics íntims i companys del joc del tarot amb Freud.

3. Resulta també significatiu que Mira omet el quequeig de Freud amb el preparat de propil, propilen... àcid propiònic... Trimetilamina, amb la qual cosa elimina la porta d'entrada a l'enigma de la Trimetilamina, porta d'entrada que per seguir ens cal saltar al "**Projecte**" i, des d'aquí, al fullet *Über den Traum* (Els somnis), que és on figura el següent paràgraf respecte a la injecció amb propil: *"Per començar, l'anàlisi tan sols em porta a una experiència indiferent que actuava com estimulador del somni i en la qual tenia un paper l'amil. No vaig ser capaç de justificar la confusió entre amil i propil. En el grup d'idees d'aquest mateix somni, emperò, hi havia una reminiscència de la meva primera visita a Munich, on vaig quedar molt impressionat per les Propyläen. Els detalls de l'anàlisi feien plausible que fos la influència d'aquest grup d'idees respecte al primer el responsable del desplaçament d'amil a propil. Propil era com una idea intermèdia entre amil i Propyläen, i d'aquesta manera troba la seva entrada al somni com "una manera de compromís mitjançant una condensació i un desplaçament en el contingut del somni".*

Aquesta associació, a mi, no explicaré com, em va portar aquest estiu a fer una excursió als Propyläen de Munich i, després, a buscar l'hotel on Freud es desmaià en braços de Jung, exclamant "que dolç és morir", vessant tanàtica del mateix somni.

Evidentment, no penso dir aquí qui són els herois i qui són els dolents del pròxim capítol de la novel·la per entregues que ha sorgit davant els meus ulls interpretant la interpretació de Mira de la interpretació de Freud del **somni de la injecció d'Irma**, novel·la que en honor a Mira subtitularé com "**L'enigma de l'esfinx o el mite dels orígens**".

Per acabar, i recordant la divisa que Pràctica Freudiana va escollir com a subtítol de les Jornades, **Consideracions sobre la vida i la mort**, m'acomiaré com havia començat, amb unes paraules i una imatge. Les paraules són de Mira —les corresponents al final del seu primer i darrer escrit sobre psicoanàlisi. La imatge és la de la postal de Freud a Londres, de la qual parlava a l'inici i que resumeix tota una vida.

Abans, amb tot, un darrer comentari: Quan es parla de somnis sovint perdem de vista que, amb aquest terme tant ens podem referir a la sèrie de pensaments, imatges i emocions que ocorren durant el son com, figuradament i per extensió, a la imaginació vana de coses impossibles o cregudes impossibles, i a esperances, projectes que semblen no tenir cap probabilitat de realitzar-se. Freud és prou conegut com a desmantellador d'il·lusions. Mira, en canvi, va ser capaç de mantenir-les fins al final. La seva opinió sobre el futur de la psicoanàlisi en la famosa monografia de 1926, una vegada expressada la seva reserva sobre la doctrina psicoanalítica, la resumeix dient:

...tot això no ha de portar-nos a negar el valor primitiu del mètode psicoanalític. El temps farà la tasca depuradora dels resultats. Passaran els homes, i potser de tot el vast edifici filosòfic i psicològic que avui s'està bastint no restarà res, però la llavor persistirà; el món descobert amb l'ajut del nou mètode no pot desaparèixer per encant, i un dia o altre serà objecte d'una nova interpretació que s'acosti més, sense assolir-la, a la veritat absoluta, deessa fugitiva de l'home de ciència, l'ardor del qual per perseguir-la constitueix el més pregon mèrit i la més valuosa excusa a donar dels seus errors... No caiguem, doncs, en un optimisme exagerat per la nova doctrina, però no fem tampoc el sord a la seva veu. Els fets sempre seran fets, i la nova doctrina n'ha demostrat definitivament uns quants d'irrefutables en l'obscur terreny de la psicologia.

(La psicoanàlisi, primera edició, 1926)

La **Weltanschauung** científica de Mira³¹ igualment l'hauria pogut firmar Freud. La diferència fonamental que hi ha entre una i l'altra s'anirà fent palesa a mesura que passen els anys i que, al meu entendre, obeeix més a diferències d'ideologies professionals i polítiques que no pas d'ordre científic. L'interès de Mira per la psicoanàlisi no acaba amb la monografia, la qual actualitzarà en la segona edició de 1935, sinó que encara escriurà dos llibres més: **Fundamentos del psicoanálisis**, de 1943, i la darrera exposició global i valoració crítica que en fa el 1963, l'any abans de morir en el seu exili de Brasil, **Doctrines psicoanalítiques**, del qual, pel seu interès, copio textualment els paràgrafs finals:

La medicina deu a la psicoanàlisi la seva concepció integral, global i holística de l'home que existeix morbosament. Deu igualment a la moderna sociologia la seva concepció antropològica, segons la qual no és possible de resoldre els problemes dels desadaptaments mentals actuant solament sobre l'individu i portant-lo a readaptar-se, temporalment o definitivament, al seu ambient, sinó que cal també actuar i lluitar per aconseguir que aquest ambient ofereixi menys dificultats d'adaptació de les que ara presenta. La psiquiatria social no té res a agrair a Freud [...] però, sense ni tan sols proposar-s'ho, la psicoanàlisi ha contribuït a salvar el metge de la seva qualitat de quasi veterinari del cos humà a què estava reduït a començament del nostre segle.

Per això creiem que en un pròxim futur els metges sabran més psicologia, els psicòlegs, més biologia, els filòsofs, més antropologia i, en definitiva, totes les concepcions de l'home, actualment considerades com unilaterals i sistemàtiques, s'aniran fonent i integrant en una visió més flexible, profunda i completa de la seva radical existència. Llavors els psicoanalistes deixaran de constituir grups i d'establir barreres i, així mateix, serà també superada la frontera que avui hi ha entre "l'home de laboratori" i el "clínicopràctic". Les diferències que en un pròxim futur podran establir-se entre els professionals de la medicina no seran, com ara, de doctrina, sinó referents tan sols al camp d'aplicació i a les tècniques d'actuació. Cal solament que, aleshores, una organització social més racional i justa permeti un autèntic treball de col·laboració d'equip, no ja entre metges, sinó entre professionals interessats en la salut, la pau i la felicitat de tots els éssers humans.

(Doctrines psicoanalítiques, 1963)³²

Així és com Mira somniava quan estava despert. Veiem de quina manera ho feia tot dormint i de quina manera entenia ell, el somni paradigmàtic de Freud. Per entendre una cosa i l'altra, ens caldrà tenir presents algunes observacions sobre la dinàmica i la interpretació dels somnis, com també recordar algunes dades sobre els somniadors i sobre les circumstàncies en què aquests somnis es varen fer.

En la meua xerrada a la taula rodona “**La psicoanàlisi avui**”, el primer d'octubre farà un any, deia:

---

³¹ Pel que fa a la psicoanàlisi, Mira doctrinalment era un eclèctic i, en la pràctica, un autodidacta. Coneixia bé la literatura de Freud, Adler i Jung, els quals llegia en l'original alemany i mai no es desdeia d'aplicar llurs respectius mètodes segons ho demanés el cas. Així i tot, però, el Dr. Mira mai no es va sotmetre formalment a un entrenament psicoanalític, ni tampoc es va unir a cap societat psicoanalítica, ni tampoc es va fer passar com a tal. Amb la seva tesi doctoral sobre "les correlacions somàtiques del treball mental", defensada a Madrid el 1922 quan tenia solament 22 anys, havia intentat demostrar "que els fenòmens psíquics no tan sols van acompanyats de canvis neuronals en el sistema nerviós central —cosa ja descoberta el segle XIX—, sinó que es dona també una correlació entre processos psíquics i activitat dels sistemes vascular i vegetatiu". La seva iniciació en el laboratori li venia inspirada, d'una banda, a través del biòleg Turró, autor de Psicologia de la fam, i del Dr. August Pi i Sunyer, catedràtic de Fisiologia a la Universitat Central de Barcelona amb qui havia treballat, iniciació, per cert, prou semblant a la de Freud en el laboratori d'anatomia comparada de Claus, i el laboratori de fisiologia de Brücke.

³² Copiat del pròleg a la tercera edició de La psicoanàlisi, per Ramon Vidal-Teixidor. Barcelona: Edicions 62, 1970.

*“M'hauria agradat, però no ho faré, poder parlar-vos de quatre aspectes d'aquest gran malalt de la psicoanàlisi que és la institució psicoanalítica. A tal fi, em puc servir de l'ajut d'una entrevista clínica, d'un somni molt important i d'una diagnosi a la qual o bé hi arribem quan encara és viva, o bé ens haurem de resignar a un “post mortem” com el que ara estem fent amb Freud. Freud, abans de definitivament decidir deixar de viure el 23 d'abril de 1939, s'havia vist cara a cara amb la mort tres vegades a la seva vida. La primera el 1894 amb un infart, la segona el 1923 amb el diagnòstic i la primera extirpació del càncer, i la tercera el 1931 quan, a partir de la reaparició del càncer, sabia que tot el que li quedava era anar vivint de miracle. De cada una d'aquestes circumstàncies, en va sortir gràcies a un esforç creatiu. De la primera fou filla Die Traumdeutung i, gràcies a això, la psicoanàlisi. De la segona, en va treure el Futur d'una il·lusió i una “il·lusió sense futur”. La qüestió de l'anàlisi no mèdica, assumpte que el mantindria enfeinat fins els seus darrers moments a Londres. De la tercera, de la qual per poc no en surt, si no hagués estat pel radiòleg del seu col·lega Holzkecht, hauria abandonat de segur; no li quedaven gaire ànims, però així i tot es dedicà a posar en ordre els seus papers, s'acomiadà de Goethe, es preocupà del malestar en la cultura i, sobretot i més que res, a desmantellar el mite del naixement de l'heroi. Gràcies a això acabà **el Moisès i el monoteisme.**”*

I ara per acomiadar-nos, per guardar un record d'ell ja molt gran però encara viu, la imatge de la postal de què us parlava. No sé si es podrà reproduir aquí. En el cas que no sigui possible, us la descriuré en paraules. Correspon a l'hotel on durant uns quants dies s'allotjà l'agost de 1938 abans d'ingressar a la *London Clinic* per la darrera operació radical amb Pichler. Darrere, l'única cosa que resa és *Outside the Esplanade Hotel*. Davant, una instantània en blanc i negre de l'entrada del citat hotel. Es veu Freud, sortint d'un cotxe, que es dirigeix cap al pòrtic on, amb un diari a la mà, a la entrada hi ha algú que sembla Ernest Jones. La porta del cotxe és encara oberta i darrere de Freud hi ha dos homes joves entrant o sortint del cotxe. Per ombra i la llum del dia, jo diria que és a mitjans de juliol, cap a les deu o onze de matí. Freud, amb abric d'entretemps i barret, sense recolzar-se en el bastó que porta lleugerament a la mà, mira fixament cap a la paret com per llegir un rètol. El peu esquerre en moviment no toca a terra, Freud camina gentilment. No m'estranyaria gens que aquesta fos per a

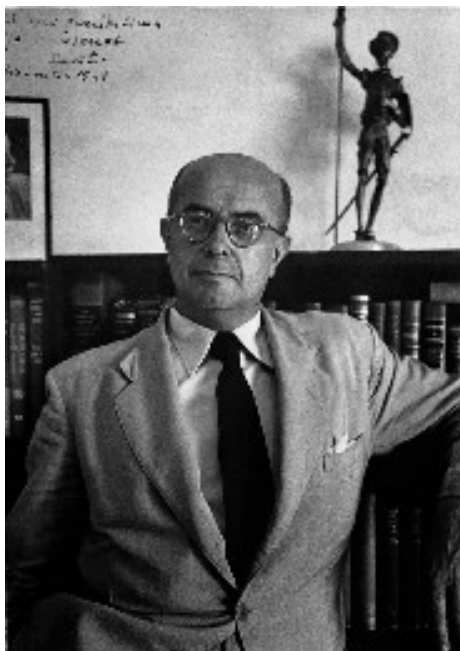

Freud la seva darrera passejada. Sembla que pensi, contemplant el rètol de l'hotel. I, em pregunto jo — aquí ve la meva imatge— estaria associant Freud l'esplanada que es troba a la sortida del pas d'Irma? Es trobaria una vegada més a la cruïlla de camins preguntant-se: "I ara, quin camí vols prendre?". Paradoxes de la vida, resulta que va ser a Anglaterra el lloc on, el 1875, es decidí la seva vocació de metge. Fins que no va anar a Anglaterra per més que estigués ja matriculat a la facultat de Medicina de Viena, el jove Freud quan li preguntaven què volia ser, responia "un científic natural, un professor o alguna cosa així...". En tornar, explica la seva germana Anna, li digué al seu pare que faria Medicina. Jakob, poc satisfet, li va posar pegues adduint que Sigmund era massa tou de cor per a aquesta feina. Però ell hi estava del tot decidit, malgrat que primer planejava fer tan sols recerca. "Jo vull ajudar la gent que pateix", va ser la seva resposta. Quaranta-vuit hores després d'aquell viatge a Anglaterra, escrivia al seu confrare Silberstein la seva decisió amb aquestes paraules:

L'any passat, si m'hagués preguntat quin era el meu més gran desig, hauria contestat un laboratori i temps lliure, o un vaixell a l'oceà amb tots els instruments que necessita un científic; ara dubto si, en comptes d'això, més aviat diria un gran hospital i molts diners a fi d'alleujar alguns dels mals que cauen sobre els nostres cossos o d'eliminar-los totalment de la terra. Si, per tant, jo volgués influir molta gent en comptes d'un petit número de lectors i co-científics, aleshores Anglaterra seria el país adient per a tal propòsit. Un home molt respectat podria, amb el suport de la premsa i dels rics, fer miracles per alleujar les malalties físiques, cas que fos suficientment científic per provar nous mètodes de tractament. Tots aquests pensaments són encara poc clars. Paro aquí...

(Carta de Freud-Silberstein, 9/9/1875)

EPÍLEG

Estava per entregar les galerades de la darrera versió d'aquest treball, quan m'arribà la convocatòria de l'acte d'homenatge al professor Dr. Emili Mira i López organitzat per la Secció Professional de Psiquiatres del Col·legi de Metges de Barcelona. En aquest acte del 21 de juny de 1991 s'anunciava que "una primera valoració de la vida i obra d'aquest il·lustre psiquiatra" serà feta des de la taula presidencial pels doctors Francesc Tosquelles i Ramon Vidal-Teixidor, ambdós deixebles de Mira i camarades d'armes en els Serveis Psiquiàtrics de l'Exèrcit de la República, i Josep Oriol Esteve. Al meu entendre, aquest acte entès com un acte de reparació era una assignatura pendent de la comunitat de psiquiatres barcelonins amb la persona del Dr. Mira, a causa de la calúmia que varen ajudar a aixecar els nostres avantpassats al començament de l'era franquista segons la qual Mira havia estat l'inspirador i organitzador de les txeques durant la Guerra Civil.

En assabentar-me d'aquest esdeveniment, vaig escriure felicitant la Junta per la iniciativa i decidir posposar la publicació d'aquest treball fins que l'acte hagués tingut lloc. Era una bona ocasió per contrastar algunes de les dades i opinions que jo m'he anat formant de l'estudi de la vida i obra de Mira des de fa molts anys. Pel Dr. Vidal-Teixidor sabia que la filla del Dr. Mira, Montserrat Mira Campins, vivia a Barcelona, on s'havia traslladat des de Buenos Aires el 1977. Em va semblar que per aquesta ocasió seria important que ella hi fos present i, en aquest sentit, vaig escriure al president de la Secció, el Dr. Josep Clusa, suggerint-li de convidar-la especialment, a la vegada que li feia arribar còpia de l'article "**La psiquiatria de postguerra contra la ciència analítica d'Emili Mira**" que Josep Maria Solé i Sabate va publicar a La Vanguardia el 24 de febrer de 1987, on quedaven aclarits els fonaments de l'esmentada difamació de Mira. Així mateix, em vaig preocupar de saber quina era la situació del **llegat Mira** que la família havia fet a la biblioteca de la facultat de Medicina, que durant uns anys havia estat dipositat a Cervera, i de nou es troba al carrer Casanova.

No era aquesta la primera vegada que els psiquiatres catalans intentàvem rehabilitar la memòria del professor Mira. De fet, el juny de 1972 el Departament de Psiquiatria i Psicologia Mèdica de la Facultat

de Medicina de Barcelona li havia dedicat una sessió d'homenatge que va estar una veritable demostració que el record de Mira continua viu en l'actualitat tant per la massiva presència d'un públic participant i emocionat, com per les valuoses aportacions de les primeres figures de la psiquiatria i la psicologia mèdica nacionals que hi varen participar, recollides en el primer número de la revista d'aquell departament, d'octubre de 1973. D'aleshores ençà, Mira és un autor que se cita molt, es llegeix poc i s'estudia menys, entre altres raons, perquè els seus texts que foren expurgats de les biblioteques catalanes durant el franquisme, encara no hi ha estat restituïts, com si encara continués la veda contra les seves publicacions.

En el número d'abril de 1964 *d'Arquivos Brasileiros de Psicótecnica* dedicat monogràficament a la seva vida i obra, queda recollit l'homenatge que la **Fundació Getúlio Vargas** va retre a Mira al poc temps de la seva mort. Allà hi ha inclosa una reproducció d'un retrat d'ell i de la placa que els seus col·laboradors i deixebles brasilers descobriren en l'aula on ell acostumava a impartir els cursos i mantenir els seus seminaris a l'ISOP. La placa diu així:

EMILIO MIRA Y LOPEZ 1896-1964 MORTAL PORQUE HOMEM IMORTAL PORQUE SABIO MAESTRO E AMIGO

Està bé, al meu entendre, celebrar actes en la seva memòria però, seguint el suggeriment dels brasilers, el millor homenatge a Mira, un veritable acte de reparació, no consisteix a recordar la seva vida com a mortal, dedicar-li un carrer, erigir un bust o fer-li un monument, sinó donar continuïtat als seus estudis i als seus descobriments. La seva memòria queda assegurada, la seva saviesa tan sols ens arriba, i el seu mestratge es mantindrà viu, estudiant i difonent els seus escrits. L'home és mort, però l'autor esdevé etern.

De la dificultat de donar continuïtat als ensenyaments de Mira a través dels seus escrits, me'n vaig adonar en el moment en què el 1969 a la "nova" Universitat Autònoma de Barcelona em va tocar fer-me càrrec de la càtedra que ell havia exercit a la UAB d'"abans de la guerra". A vegades trobava la fitxa d'un seu llibre registrat a l'infern d'alguna de les nostres biblioteques, però fins i tot d'allà l'havien fet desaparèixer. La seva biblioteca particular va ser requisada i ningú no sap on ha anat a parar. De nou, l'homenatge del Col·legi de Metges em va fer pensar en la conveniència d'ajuntar una col·lecció de les seves obres completes i fer-ne arribar còpies a les principals biblioteques.

El desig de Mira de perpetuar-se a través de la lletra impresa i de fer arribar la seva experiència i ensenyament a futures generacions es va fer palès en els discursos dels ponents. El Dr. Ramon Sarró, que no havia estat especialment convidat per l'ocasió i, malgrat els seus 93 anys i el precari estat de salut, va voler ser-hi present i va fer llegir unes línies amb les quals feia constar l'acte de conciliació pública tingut amb Mira durant el Primer Congrés Llatinoamericà de Psiquiatria a Caracas el 1961. Segons Sarró, davant de l'expectació del congrés quan Mira entrà a la sala del plenari, ell es va aixecar i el va anar a rebre al passadís, i Mira l'acollí amb una gran abraçada que va ser celebrada amb aplaudiments per tota l'audiència. Vidal-Teixidor, en canvi, recordà al Dr. Sarró l'entrevista amb Mira que ell li havia facilitat durant el Segon Congrés Internacional de Psiquiatria de Zurich, el 1957, a fi d'excusar-se com a signant de l'esmentada carta i li recordà que Mira, en acceptar la seva excusa, li digué: "Jo no t'acuso d'això. Que tu ho fessis, si de cas pot ser la demostració d'un caràcter dèbil davant de les circumstàncies del moment. Del que sí que t'acuso és que durant tots aquests anys **hagis mantingut un silenci absolut sobre tot el meu treball científic**. El que sí que et demano, per favor, és que a partir d'aquest moment tu publicis a través de la teva revista, positivament o negativament, tot el que jo faci".

Ignoro si el Dr. Sarró entre les dues trobades amb Mira va complir la promesa que li recordava Vidal-Teixidor, però Tosquelles, en el seu parlament, va insistir en el mateix tema en llegir les següents línies d'un discurs que recentment havia fet en un congrés de cuidadors psiquiàtrics a França, referint-se a la psiquiatria de sector:

“Com deia el meu mestre, no es tracta de psiquiatria de sector sinó d'una veritable psiquiatria d'extensió, i això no es podia reduir al concepte exclusiu de malaltia mental. L'Emili Mira, parlant de psiquiatria d'extensió... exposava un problema a priori, que era treure l'hospital psiquiàtric de l'estructura rígida i morta de camp de concentració, és a dir, que ens havíem que comprometre de manera franca i permanent a produir el conjunt de les nostres activitats de la mateixa manera que les activitats dels malalts i per començar a l'interior de l'hospital mateix. Nosaltres no podíem somniar de frotre el camp, anar-nos-en, tocar el dos de les estructures psiquiàtriques i buidar-les del seu contingut viu. El tot d'aquesta transformació de l'hospital s'articula o es pot articular, d'una part, pel grup dels malalts allà on ells es troben i, per l'altra part, la xarxa, la trama de formació permanent on s'han d'articular el personal cuidador de tota classe entorn de la biblioteca mèdica. Si no hi ha una biblioteca mèdica, que és la memòria viva i permanent dels aspectes psiquiàtrics locals i de tot el món, llavors no es pot sortir d'aquesta espècie de rigidesa psíquica... que es perpetua en les estructures psiquiàtriques...”

El respecte de Mira per la lletra impresa que es fa palès en les paraules de Tosquelles és reflecteix en l'anècdota que en exiliar-se a França, el seu equipatge quedava reduït a una vella màquina d'escriure portàtil de la qual sortien més de vint-i-vuit llibres i centenars d'articles i conferències. A tota aquesta riquesa, els psiquiatres catalans fins ara no hi hem tingut accés. Tosquelles acabà el seu parlament insistint que la gran tragèdia de Mira, el seu gran fracàs, va ser no poder continuar dedicant-se a la psiquiatria. Mira va ser un precursor en tots els àmbits de la psiquiatria que va tocar. És un fet poc conegut que ja el 1930 conduïa privadament **teràpies de grup a l'estil de Schilder**, com ho és el fet que ell va ser el primer d'establir una comunitat terapèutica i va ser capdavanter en salut mental i psiquiatria social. Com a conseqüència de la tan citada anècdota, en què valent-se de la seva amistat amb Companys va aconseguir que les monges de la secció de dones de Sant Boi, de la qual ell era director, sortissin honrosament de Barcelona sense desprendre's dels seus hàbits, el fet és que el sanatori es va quedar sense cap mena de cuidadors. Aleshores, com ens explica Athayde Ribeiro Da Silva en el seu article "**O Hispano-Brasileiro Mira y López**", el Dr. Mira se les arreglà amb els malalts i una cosa estranya va succeir, els malalts s'organitzaren i aconseguiren assistir-se ells mateixos i Mira, a la vegada, aconseguia personal improvisat en serveis hospitalaris. No és d'estranyar que anys després, com a contribució de l'esmentat Congrés de Caracas, en el qual es va conciliar amb Sarró, escollís com a tema "**Posibilidades de self-government en la psicoterapia de grupo**". No s'explica, per exemple, que la seva rica experiència en psiquiatria de guerra, que queda recollida en el seu llibre **Psychiatry in War** i que va difondre mitjançant conferències arreu del món, solament li va servir perquè li concedissin el **més alt honor de la New York Academy of Medicine el 1943: The Thomas William Salmon Memorial Lecture**, i no va ser suficient perquè els americans li oferissin, com els anglesos a Trueta, una feina en la qual ell estava interessat, per poder continuar-hi investigant.

El meu interès per Mira, que s'inicià pel seu paper d'introduïdor de la psicoanàlisi a casa nostra, s'ha anat ampliant en la mesura que m'adonava de fins a quin punt la guerra va marcar el futur desenvolupament del seu pensament. A **Psychiatry in War** diu ell, referint-se a Sigmund Freud: "El primer pas per captar el significat psíquic de la guerra el va fer un gran home, que, sense saber si denominar-se psicòleg o psiquiatra, va inventar un nou nom: psicoanalista. La psicoanàlisi pot servir molt bé de pont per unir la bretxa existent entre la psicologia i la psiquiatria". Mira, psicòleg i psiquiatra a la vegada, va ser qui ho va aconseguir, i sense dir-se psicoanalista, va fer que la seva ciència sempre

fos analítica. Molts psicoanalistes creuen que la dedicació de Mira a la psicoanàlisi va ser un interès passatger, despertat per la publicació de les obres completes de Freud i limitat a la publicació sobre **La psicoanàlisi de Monografies Mèdiques el 1926**, sense adonar-se que el seu primer treball clínic el 1921 va ser psicoanalític: "**Un cas senzill de psicoanàlisi**", com ho va ser també el seu darrer llibre el 1963: **Doctrinas psicoanalíticas. Exposición y valoración crítica**; quaranta-dos anys sense deixar de pensar-hi, gairebé tants com el mateix Freud però, naturalment, Mira no podia fer-ho d'una altra manera: ho va fer críticament.

No queda clar quina ha estat la contribució d'Emili Mira i López en la implantació de la psicoanàlisi a casa nostra i a l'Argentina. Ell va arribar a Buenos Aires el 1940, gairebé al mateix temps que Àngel Garma, i va ser un bon amic d'Enrique Pichon-Rivière i d'Arminda Averasturi i altres del cercle pioner de la psicoanàlisi a l'Argentina. Ell va ser, però, qui només arribar va dictar un primer curs sobre psicoteràpia a la Universitat de Buenos Aires que, ben segur, serviria de plataforma per al llançament d'aquell grup. Tres anys després, inspirat potser per l'aparatos èxit de la psicoanàlisi en aquell país, es va sentir obligat a publicar **Fundamentos del psicoanálisis** (Edición Americanas, Buenos Aires 1943), una revisió major dels punts de vista exposats en els seus anteriors escrits La psicoanàlisi: teoria i pràctica, de 1926 i la reedició de 1935. En el pròleg de 1943 comença dient:

Lector amic: El treball que segueix no és ni una exposició ni una descripció ni, molt menys, una síntesi ditiràmica de l'enorme bibliografia que s'acumula al voltant dels moviments psicoanalítics. És probable que cada un dels adeptes a tals corrents jutgi aquest treball com insuficient i parcial, i li seran negats al seu autor els mèrits necessaris per escriure'l i merèixer aplaudiment. Es diu, per exemple, que no pertany ni segueix totalment —acceptant la litúrgia de la psicoanàlisi didàctica— a cap de les escoles psicoanalítiques que descriu. Més precisament per aquest motiu no adquirí l'hàbit de veneració submissa que prou caracteritza els cultivadors ortodoxos d'aquestes noves branques de les ciències psicològiques. Conscient de la importància de l'així dita "Geologia de la psique", l'autor ha volgut conservar, mentrestant, la seva independència de crítica. Ha procurat proporcionar una visió eclèctica del tema, capaç de permetre que s'integrin en l'ampli camp de les actuals concepcions psicobiosocials de la individualitat humana totes les dades realment científiques que serveixen per aplicar les diverses tècniques psicoanalítiques a l'estudi de realitats clíniques. Ell acredita haver aconseguit tal propòsit, mantenint-se en posició equidistant entre els extremistes, detractors o sectaris... Aquest treball no té més pretensió que la de resumir, de manera objectiva i clara, els fonaments de la psicoanàlisi, com el seu nom indica. En aquestes condicions, qui desitgi conèixer l'assumpte més a fons haurà de buscar les fonts originals, o d'altres més amples, destinades a exposar detalladament el seu cos de doctrina.

Així és com el professor Mira, primer catedràtic de Psiquiatria a Catalunya i a l'Estat espanyol, entenia el seu paper en l'ensenyament de la psicoanàlisi a la universitat. Certament, Freud no exigia més que això als seus col·legues de la universitat en el famós discurs de 1919. Evidentment, aquesta visió no coincidia amb la concepció que Àngel Garma va treure de l'Institut Psicoanalític de Berlín respecte a com cal aprendre aquesta nova ciència, que ell va trasplantar a l'Argentina.